

Základy archeologie (8)

Doba bronzová a železná

Doba bronzová

2300/2200 – 750 př.n.l.

- Navazuje na vývoj konce doby kamenné
- **Inovace** – oddělení specializovaných výrobních činností od zemědělství
 - zpracování kovových rud a výroba předmětů z bronzu (slitina 90 % mědi a 10 % cínu – zvyšuje tvrdost)
- **Bronzová metalurgie** – 4. a 3. tis. na Předním východě
 - přes Balkán se šíří do Evropy
 - poč. 2. tis.: stř. Evropa
- **Třídění doby bronzové** – sev. E: **Oskar Montelius**
 - stř. E: **Paul Reinecke**

Oskar Montelius

1843 - 1921

- Hlavní kurátor Národního muzea ve Stockholmu
- **1885:** sestavil chronologické členění pravěku severní Evropy
- Doba bronzová: 6 stupňů (I - VI)
- Periodizace je využívána ve Skandinávii, severním Německu a Polsku

Paul Reinecke

1872 - 1958

- Hlavní konzervátor bavorského památkového ústavu v Mnichově
- vytvořil univerzální chronologický systém členění doby bronzové, halštatské a laténské pro střední Evropu na základě třídění materiálu z Bavorska
- časové úseky symbolicky označil písmeny:

d. bronzová: B A–D, (dnes + H A–B)

d. halštská: H A – D

d. laténská: L A – D

Kultury doby bronzové

- Pozdní eneolit: 2400 př. n. l. kultura protoúnětická
- **Starší bronz:** BA1-3 2300/2200–1600/1550 únětická
věteřovská
- **Střední bronz:** BB/C 1 600/1550–1300 středodunajská mohylová
- **Mladší bronz** BD-HA 1300 – 1000 starší popelnicová pole
fáze: lužická a velatická
- **Pozdní bronz** HB 1000 – 750 mladší popelnicová pole
fáze: slezská a podolská

Inovace

- **Technologie spojené s dobýváním rud a výrobou bronzové industrie**
 - bronzová surovina: kovovýroba šperků, zbraní a nástrojů
 - starší d. br.: sekery, sekeromlaty
 - střední d. br.: meč, srp
 - mladší a pozdní d. br.: vývoj kulminuje v civilizaci popelnicových polí
- **Řemeslné specializace:** hrnčířství, košářství
- **Dálková směna:** předmincovní platidla: hřivny, žebra, kroužky
 - obchod s kovem propojil Evropu od Skandinávie po Středomoří
 - síť severojižních dálkových tras
 - přenášení nových poznatků z egejské oblasti: pohřby v nádobách
 - rozvoj zemědělské výroby, výstavba hradisek
- **Sociální stratifikace a rozvoj náboženských představ:**
 - kmenoví náčelníci a válečníci jsou pohřbíváni v bohatě vybavených hrobkách
 - náboženské představy: polyteismus
 - vyspělá společenská organizacerodových společenství
 - etnogeneze prvních evropských etnik : Keltů, Germánů, Ilyrů, Skýtů, Thráků

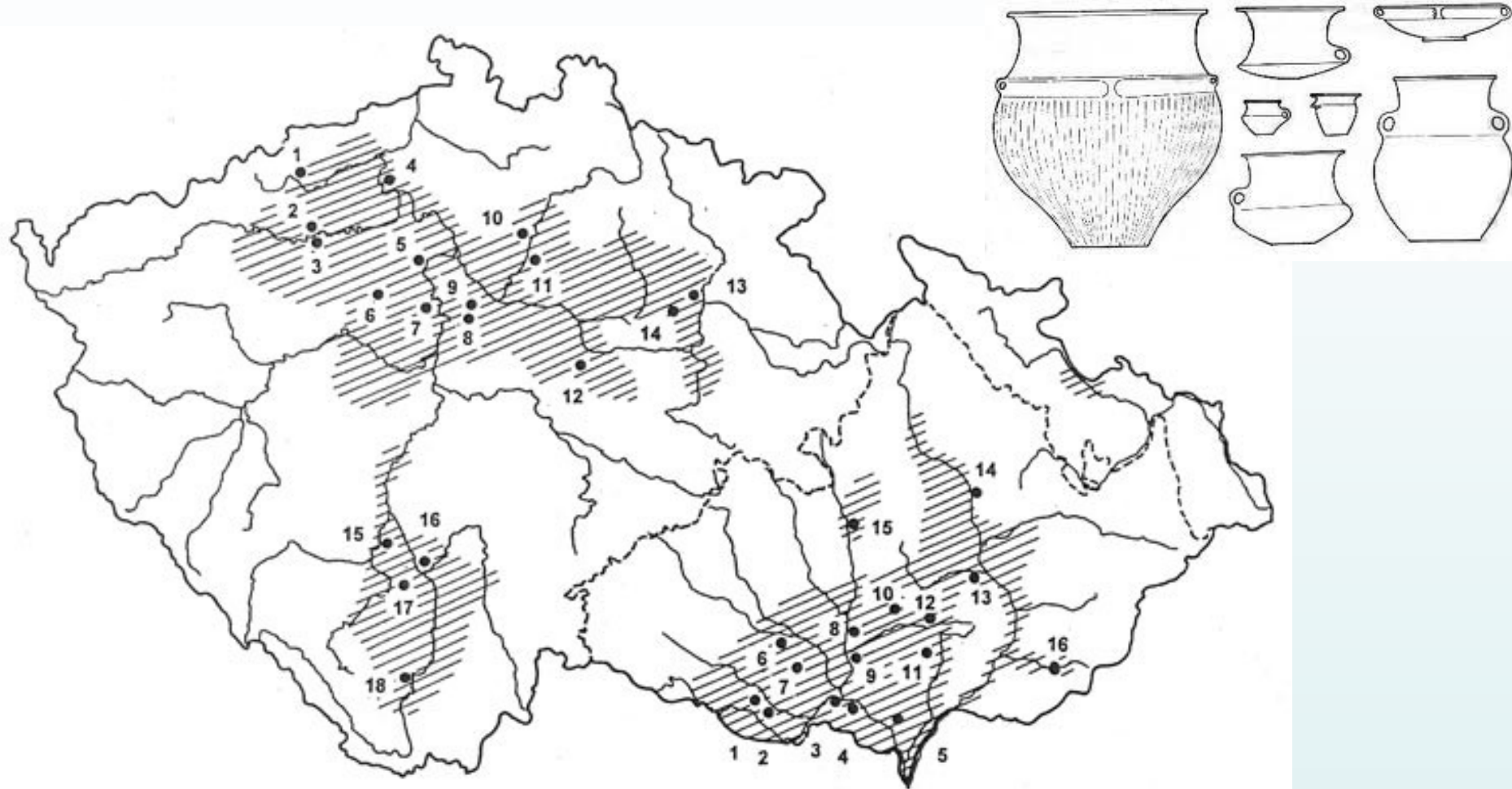
Starší doba bronzová

- Závěr eneolitu a počátek doby bronzové: **2300 až 2000/1900**
 - vyznívání vývoje lokálních skupin KŠK a KZP
- **Skupina Chlopice-Veselé:**
 - rozšířena hlavně v jižním Polsku: na Krakovsku
 - sídliště: Baborow u Glubczyc, Bienkowicze u Krakova)
 - z Polska pronikla malokarpatskými průsmyky na jz.Slovensko a na vých. a stř. Moravu
- Kulturní vývoj ve starší době bronzové:

Únětická kultura – počátek (protoúnětická fáze) v eneolitu
– v klasické fázi je současná s nitranskou skupinou

Nitranská skupina – ze záp. Slovenska pronikla na vých. Moravu a do Slezska

Věteřovská skupina – vyplňuje závěr starší doby bronzové

Protoúnětická, únětická a věteřovská kultura

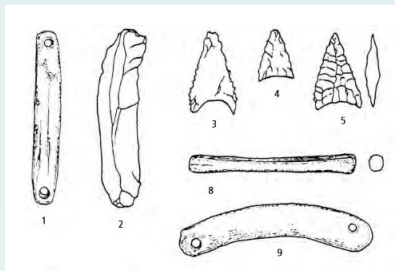
Čechy: 1 Konobrzhe, 2 Postoloprty, 3 Březno, 4 Velké Žernoseky, 5 Vepřek, 6 Slaný, 7 Praha-Suchdol, Tursko, Únětice, 8 Praha-Dolní Počernice, 9 Praha-Miškovice, Praha-Vinoř, 10 Čejetice, 11 Brodce, Horky n. J., 12 Polepy, 13 Platiště n. L., 14 Libčany, 15 Vrcovice, 16 Hosty, 17 Těšínov, 18 Křemže/Dívčí Kámen; Morava: 1 Těšetice-Kyjovice, 2 Borotice, 3 Mušov, 4 Dolní Věstonice, Pavlov, 5 Hrušky, 6 Budkovice, 7 Olbramovice, 8 Rebešovice, 9 Blučina, 10 Holubice, 11 Věteřov, 12 Šardičky, 13 Hradisko u Kroměříže, 14 Olomouc-Slavitín, 15 Svitávka, 16 Bánov, Šumice

Únětická kultura

- **Původ** – z předchozího eneolitických kultur
 - název: podle eponymní lokality v Úněticích (Čeněk Rýzner)
- **Morava** – vznik: na jv. Moravě na konci eneolitu (2300/2200 př.n.l.)
 - základ: KŠK a KZP
 - ovlivněna vývojem v Karpatské kotlině (kultura Nagyrevská)
 - nejstarší nálezy: Znojensko, Podyjí, Moravskokrumlovsko, Haná
 - postup: a) Pomoravím do Dolnomoravého úvalu
b) podél pravobřežních přítoků Moravy do Dyjskosvrateckého úvalu
 - na levém břehu Moravy: sídla nitranské skupiny
- **Čechy** – základ: protoúnětické osídlení
 - KZP a Nagyrevská kultura (JV Evropa)
 - ovlivnění skupin tzv. epišňůrového komplexu
 - rozšíření: vých. část stř. Čech: Polabí a dolní Poohří
 - osídlení zaujalo nejúrodnější a klimaticky nejprůzračnější regiony (200 až 300 m.n.m.)

Pohřebiště

- **Morava** – kostrové, později žárové hroby; cca 100 pohřebišť
 - na návrších a terasách podél řeky Dyje ve značných vzdálenostech
 - protoúnětická: pouze kostrová
 - menší okolo 2 až 3 desítek hrobů: Pavlov u Dolních Věstonic: 47 H
- **Ritus**: a) kostrový – na pravém boku hlavou k J (převažuje), i 3 kostry v hrobě
b) žárový – vzácný, vliv KK (spolehlivě jen Marefy, Bedřichovice)
 - spálené hromádky kostí v elipsovitých jamách
 - milodary: keramika
- **Hrobové jámy** – obdélné či oválné, Opatovice u Rajhradu: zbytky trámů
- **Milodary** – doložena genderová diferencovanost pohřebního inventáře
lukostřelecká výbava: převážně v mužských hrobech

1. keramika – nejčastěji uložena u hlavy a u nohou
2. lukostřelecká výbava – silicitové dýky, šipky, kančí kly (mužský milodar)
3. ženská výbava – různorodá a nelze stanovit typicky ženský milodar

Inventář hrobů

- Totožný u kostrových i žárových hrobů: většinou džbán, hrnec + mísa (stopy užívání)

1. Keramika – hrubá, špatně vypálená s hlazeným povrchem

- členěná profilace: odsazené hrdlo, zalomená výduť
- tvary: džbány, hrnce, bezuché nádoby, mísy na plášťových nožkách
- výzdoba: a) rytá (klikatky, rýhy)
b) plastická – svislá žebra, lišty

2. Kamenné nástroje – zbraně: a) štípané: pazourkové šipky, dýky, sekerky

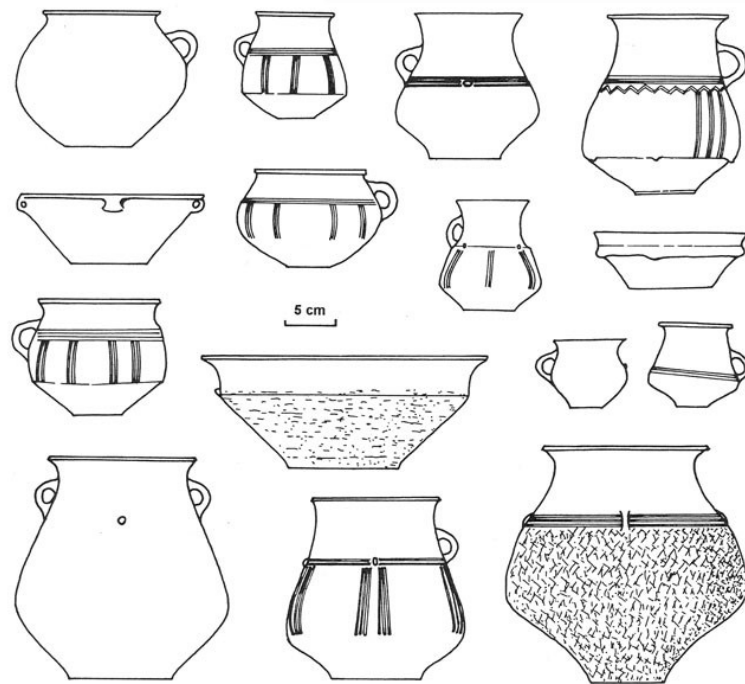
- b) hlazené: nátepní destičky
- nástroje: čepelky, škrabadla, pilky

3. Kostěná industrie – a) šídla, hroty, ploténky z kančích klů (u pánve, za hlavou

- b) ozdoby z provrtaných psích zubů

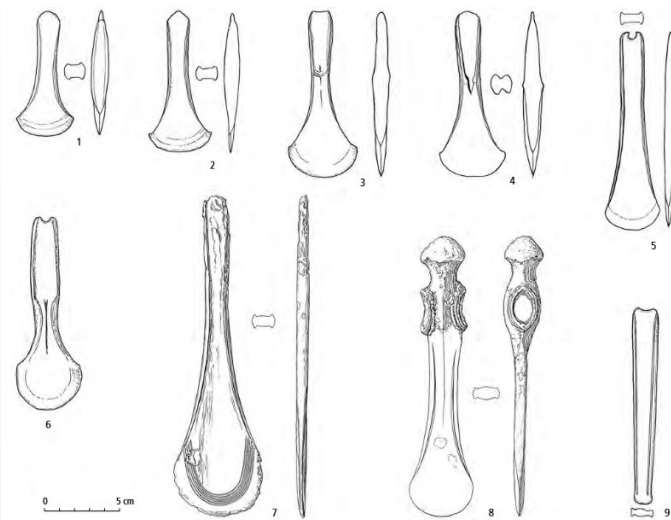
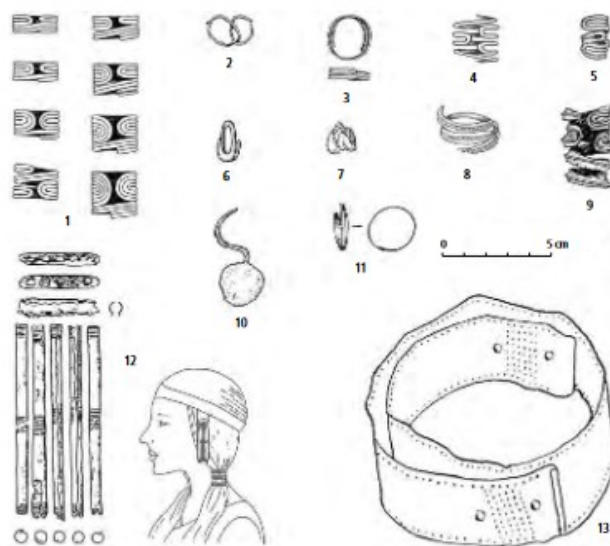
4. Měděná industrie – jednoduché vlasové ozdoby (vzácné), jehlice

5. Korálky ze skleněné hmoty – zelené, Marefy: (kolem prostředníku)

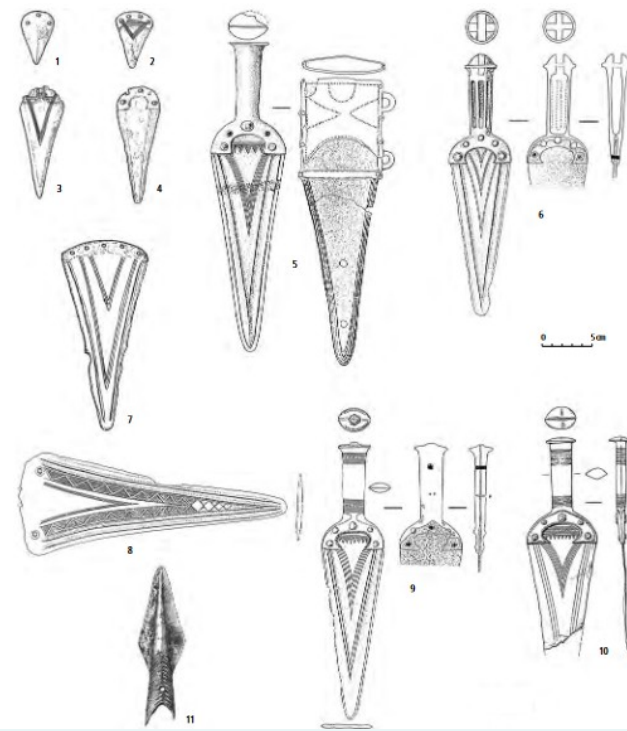

Únětická kultura – tvary a výzdoba keramických nádob starší (staroúnětické) fáze: džbány a džbánkované koflíky, mísy a misky, amforovité nádoby

Obr. 26: Starší doba bronzová – ozdoby hlavy. 1 typy klíčkovitých zlatnic; 2, 5, 7 tursko (okr. Praha-západ); 3 Liběšovice (okr. Loupy); 4 Slaný-Pod Slánskou horou (okr. Kladno); 6 Zvolenšves (okr. Kladno); 8 Ledce (okr. Kladno); 9 Slaný (okr. Kladno); 10 Dřetovice (okr. Kladno); 11 Podleš u Ohroštan (okr. Hradec Králové); 12 Kamýk (okr. Praha-západ); 13 Slaný-Slánská hora (okr. Kladno). 2-5, 7-9, 11 zlato. Podle Břicháček – Moucha 1993; Lehnberger et al. eds. 1997; Moucha 1996, 2005.

Obr. 24: Starší doba bronzová – sekerky, diatritové sekerky a sekeromlaty. 1, 2, 4 Praha-Liboc, Šárka; 3 Zahofany (okr. Litoměřice); 5 Soběnice (okr. Litoměřice); 6 Neumětely (okr. Beroun); 7, 8 Slaný-Pod Slánskou horou (okr. Kladno); 9 Kyry (okr. Loupy). Podle Moucha 2005; Schmidt 1893–1895c.

Klasická únětická fáze

- **Čechy** – rozdíly mezi místními skupinami:
 - 8 sídelních regionů:
 1. V. část stř. Č: Čáslavsko, Kutnohorsko, Kolínsko
 2. střední Č: Pražsko, Slánsko, Brandýsko, Mělnicko
 3. SZ Čechy
 4. Pojizeří: Mladoboleslavsko
 5. SV a Vých Č: Novobydžovsko-Jičínsko, Hradecko, Pardubicko
 6. Berounsko
 7. Již. Č : kolem toku Vltavy
 8. Z a JZ Č
- **Morava** – tvoří samostatnou oblast napojenou na Karpatskou kotlinu, (Slovensko) a Rakousko
 - únětické lidstvo se zde setkává s obyvatelstvem nitranské skupiny a proniká dále na Slovensko a sporadicky i do Slezska

- **Sídliště:**

- **Čechy** – výšinná v exponovaných polohách: ostrožny, vrcholky kopců u toků Vraný , Slánská hora ve Slaném
 - zpočátku ohrazené alespoň příkopy (Praha-Vinoř, Klučov – 1,5 ha)
 - jižní Č: 20 sídlišť podél Vltavy
 - mocenská, výrobní a distribuční funkce: Velečín, Dobřejovice
 - mohutné opevnění
 - kovolitecká výroba: tyglíky + odlévací formy (Skočice)

- **Morava** – starší neopevněná
 - mladší opevněná
 - žádné sídliště nebylo odkryto celé
 - zjištěné objekty nebyly zkoumány

Cezavy u Blučiny: výzkumy od 40. let

Rekonstrukce únětického obydlí

- **Pohřebiště:**

Zakládána v blízkosti osad

Moravská pohřebiště nejsou tak četná jako česká:

Č: Polepy u Kolína - 142 H

M: Rebrešovice - 83 H

- Plochá kostrová pohřebiště: hroby ve skupinách (příbuzenství ?)

- **Ritus:** Č: – skrčená poloha (M i Ž)
 - na pravém boku, hlava k J, paže před obličejem
 - hrobové jámy: obdélné se zaoblenými rohy, hl. i 2 m

M: – ve skrčené poloze: muži: na pravém boku, ženy na levém

- **Keramika** – hrobová: kvalitně vypálená s vyleštěným povrchem
 - u hlavy, nohou, před trupem za zády
 - sídlištní: hrubě zdrsňený povrch (praktické důvody)
 - tvary: džbán, hrnec, mísa, amfora a bezuchá amfora aj.

Únětická kultura – tvary a výzdoba keramických nádob vyspělého období: koflíčky džbánkovité a tzv. klasické s nížko položeným ostrým lmem, amfory, mýsy a největší nádoby, dole zdobnice (největší nádoby mají samostatné měřítko odpovídající 5 cm)

Bronzová industrie

- ve starším období spíše výjimečná – pouze ozdoby
- v mladším období i v hrobech, na sídlištích, v depotech
- **Ozdoby:** jehlice, čelenky, drátěné záušnice, spony, nákrčníky, prsteny
- **Zbraně a nástroje:** dýky, sekery, sekeromlaty křtěnovského typu, kopí

- **Předmincovní platidla:**

1. **Hřivny** – měděné ingoty kruhového tvaru se zesíleným středem (200 g)
2. **Žebra** – různého typu (190 g i 80 h)

- **Broušená industrie:** sekery, sekeromlaty, palice s vrubem

- **Štípaná industrie:** srdčité šipky, srpové čepelky, škrabadla, čepele

- **Kostěné a parohové předměty:** šídla, dlátka, korálky, závěsky z kančích klů

Věteřovská skupina

- **Rozšíření:** Morava – bývalý areál únětické kultury s enklávou na Opavsku
Čechy – z Moravy přes východní Čechy se šíří do středních Čech
- **Pohřebiště:** absence pohřebišť
nálezy koster na sídlištích:

Leskoun u Olbramovic - 2 hroby: 1 mužský se sekeromlatem
2. dětský v pithoi

mohylníky: Borotice

- **Sídliště** – nížinná: na terasách nad vodními zdroji (již., jv. a jz. svahy)
– výšinná: opevněná výrobní, obchodní, mocenská centra
- **Keramika** – hrnky, mísy,isky, amforky, koflíky, osudí, aj.
- **Bronzová industrie:** zbraně: sekeromlaty, dýky, kopí aj.
ozdoby: c-náramky, jehlice, prsteny
- **Kostěná a parohová industrie:** palice, šídla, hroty, hladítka, brusle,
parohové zděře zdob. mykénskými vlnicemi

Mohylové kultury

Střední doba bronzová

- Dochází ke kulturnímu sjednocení, které se projevuje v:
 - a) tvarech a typech artefaktů (bronzů)
 - b) pohřbívání pod mohylami
- **Změny** – původ je hledán v Karpatské kotlině, odkud se šíří nové impulzy na západ do střední a západní Evropy, kde se vyvíjí komplex mohylových kultur:
 1. **Rozšíření – střední Podunají:** ústředí vzniku
odtud proti toku Dunaje do středního Německa a sv. Francie

Čechy, Morava, jz. a záp. Slovensko, Dolního Rakousko,
 2. Pohřební zvyk – **mohylové násypy:** v podunajské zóně odvozován od neolitických kultur a vlivů ze severokarpatské oblasti

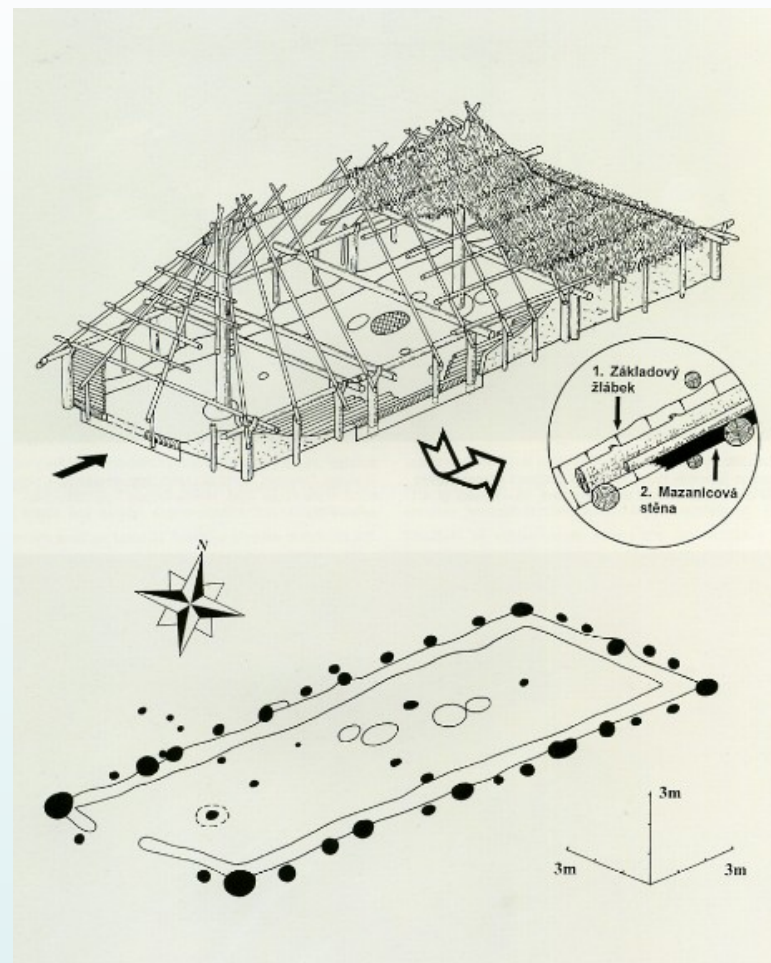
- **Komplex mohylových kultur** – regionální okruhy a lokální skupiny
- **Čechy:**
 1. **Středodunajská skupina** – stř. Čechy, Morava, Dol. Rakousko, jz. Slovensko
 2. **Česko-falcká skupina** – již. + záp. Čechy, Bavorsko, Falc
 3. **Karpatská skupina** – jižní Slovensko, Maďarsko

Středodunajská skupina

- **Vznik** – plynulým vývojem z věteřovské skupiny za působení vlivů z JV
 - již. Morava:** krystalizační centrum (vývoj přímo z věteřovské)
 - sev. Morava a Slezsko** - samostatná skupina mohylových kultur
 - Čechy** – od východu pronikání jihovýchodních prvků z věteřovské
 - území Čech rozčleněno do několika skupin
- **Pohřebiště:** mohylová: průměr: 5 až 20 m, výška: 0,5 až 2 m
 - hroby: pod mohylou většinou 1 – 3
 - plochá: je pravděpodobné, že byly původně pod mohylou
 - hroby kostrové: ve skrčené či natažené poloze
- **Sídliště:** nížinná – většinou s dobrým výhledem do krajiny
 - nemusí být situovány v bezprostřední blízkosti pohřebiště
 - výšinná – opevněné osady:
 - hradiska: Bezměrov u Kroměříže, Hradisko u Svitávky, Přítluky

Kramika:

- jemně plavená
- rýhování, žlábkování
- povrch: leštěný (z hrobů)

Olomouc-Slavonín: sídliště
1995/7: dům
d. – 18,3 x 7,7 m
základový žlab s trámy

Bronzová industrie

- Sekery
- srpy
- Meče
- dýky s rukojetí
- sekeromlaty

Českofalcká mohylová skupina

- 2 sídelní komory: a) Domažlicko
 b) Plzeňsko
- **Mohylníky** – několik desítek (Dýšina, Křtěnov, Podražnice)
 - prosté násypy i kamenné věnce po obvodu, kamenná jádra
- **Sídliště** – dlouho nebyla známa: 70.-80. léta - průzkumy výšinných hradisek
- **Pohřebiště** – **birituální**: ostatky na úrovni povrchu
 - a) ženské pohřby: spíše kostrové
 - b) mužské pohřby: spíše žárové
 - c) kenotafy: bez lidských ostatků s milodary
- **Keramika** – někdy zdobena bílou inkrustací
- **Bronzy** – vlivy Karpatské kotliny: sekeromlaty Křtěnovského typu

Mladší a pozdní doba bronzová

- **Kulturní komplex popelnicových polí** 2 časové úseky:
 - **Mladší d. bronzová:** 1300 – 1000 starší popelnicová pole (PP)
 - **Pozdní d. bronzová:** 1000 – 800/750 mladší popelnicová pole (PP)
- **Název** – odvozen od způsobu pohřbívání: převažuje žárový ritus
 - kremace ukládána do tzv. popelnic a ty do hrobů na velkých plochých pohřebištích, zvaných „**popelnicová pole**“
- **Forma pohřbívání** – společná všem kulturám popelnicového okruhu od Německa po Karpatskou kotlinu

Komplex popelnicových polí

- **Stř. Evropa – 4 kulturní okruhy komplexu popelnicových polí:**

1. Hornodunajský – též jihoněmecká p. p.: horní Podunají včetně Čech

k. knovízská (stř., sz a již. Č) - štítarský st. - k. bylanská

**k. milavečská (záp. a již. Č) - nynická sk. (jen záp. Č) - halštat. mohylová
Chebská sk. - okolí Chebu - nynická sk.**

2. Středodunajský – stř. Podunají: již. Mor., vých. Čechy, jz. Slovensko, záp. Karp. Kotliny, Dol. Rakousko, záp. Maďarsko, Štýrsko, Slovinsko, Chorvatsko, vých. Čechy

k. velatická – k. podolská – k. horákovská

3. Lužický – sv. Čechy a stř. a sev. Morava, Slezsko až k Baltu, sev. Slovensko

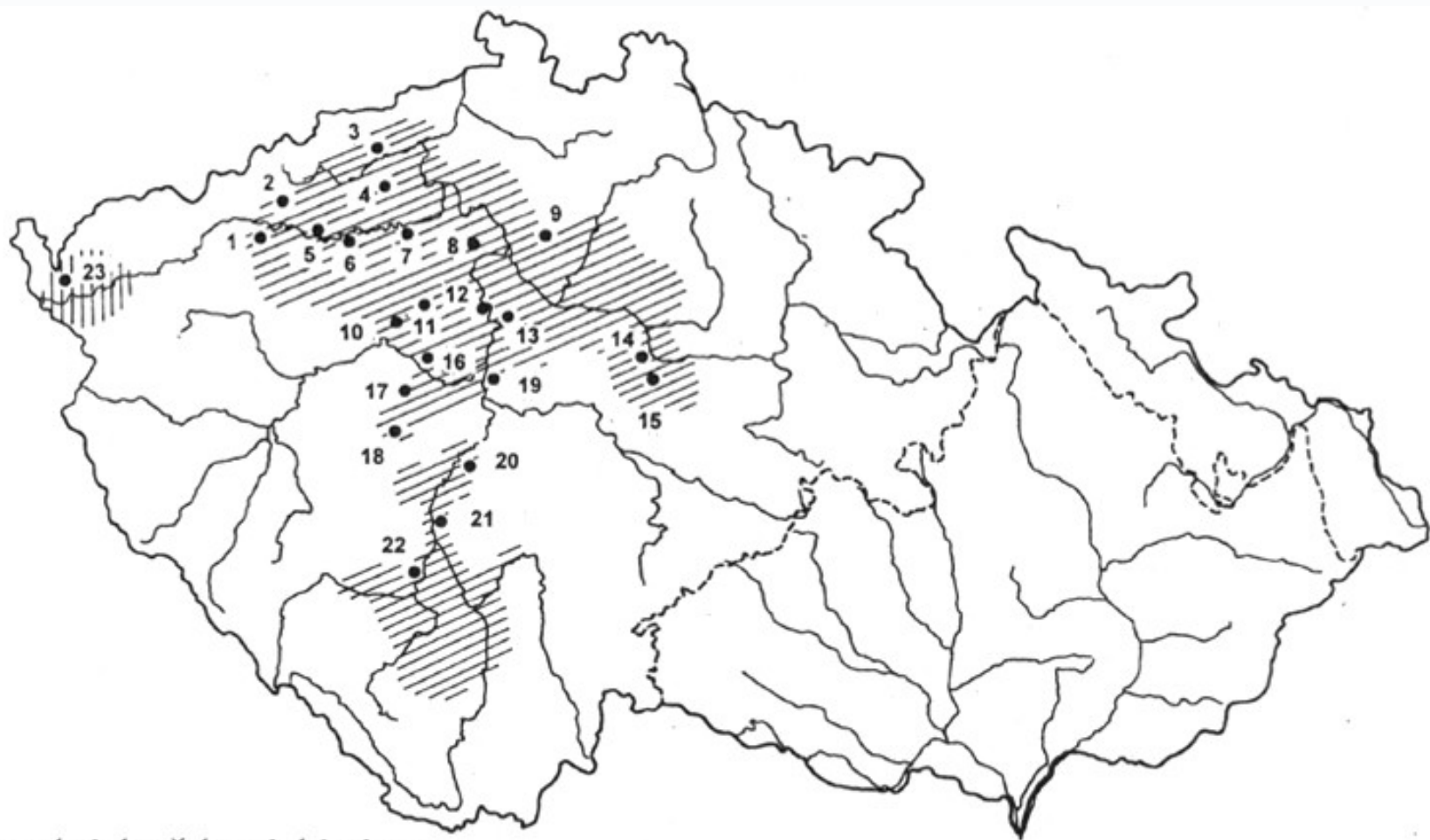
k. lužická – k. slezská – k. platěnická

4. Karpatský – Slovensko

Knovízská kultura

- **Rozšíření** – 2 velké sídlení oblasti:
 - a) střední Č - jádro území v okolí Prahy
enklávy: Berounsko a Hořovicko, Zdicko,
 - b) sevezozáp. Č - na levém břehu Labe, hranice na Slánsku
- **Geneze** – vyvíjí se z předchozí středodunajské mohylové kultury
- **Název** – podle sídliště Knovíz u Slaného (1892 výzkumy V. Schmidt a J. Felcman)
- **Pohřebiště** – situovány poblíž sídlišť (Kolín, Štítary), mohyly
- **Ritus** – od počátku žeh (ostatky ukládány do popelnice s otvorem ve dnu)
- **Kostrové pohřby**: – v nejstarším stupni se nevyskytují vůbec
 - některé jsou pietně uloženy (v pokrčené i natažené poloze)
 - v jamách s odpadem, rozbitou keramikou a zvířecími kostmi
 - zvláštní pohřby: neobvyklá poloha, zohavení mrtvol
- **Sídliště** – značný počet, i několik u jednoho pohřebiště a značně rozsáhlé

Knovízská a štítarská kultura

1 Úhošťany, 2 Černovice, Droužkovice, 3 Hostomice, 4 Mukov/Hradištiny, Štěpánov,
 5 Staňkovice, Žatec, 6 Březno, 7 Levousy, Radonice, 8 Jenišovice, 9 Sedlec/Hradsko,
 10 Velká Dobrá, 11 Knovíz, Kováry/Budeč, Zvoleněves, 12 Roztoky, Žalov/Levý Hradec,
 13 Praha-Čakovice, 14 Štítary, 15 Kutná Hora/Cimburk, 16 Sv. Jan p. Sk., 17 Zdice,
 18 Rejkovice/Plešivec, 19 Lhota/Závist, 20 Křepeňice, 21 Voltýřov, 22 Topělec
 Svislé šrafování - chebská skupina popelnicových polí: 23 Žírovice

Štítarský stupeň

- Pokračování v pozdní d. b. a halštatské na ni navazuje bylanská kultura
- **Název** – podle kostrového dvojhrobu ve Štítarech u Kolína, 1895, 16 nádob
- **Rozšíření** – bývalé knovízské území, směrem k jihu osídlení řídne
- **Sídliště** a) nížinná – pokračuje vývoj knovízských osad, vedle nichž vznikají nové vesnice (dvorcové uspořádání)
b) výšinná – v ml. době bronzové se opevňují
Závist u Prahy, Plešivec u Hořovic)
- **Pohřebiště** – menší, do dvou desítek hrobů: Praha-Pankrác, Zdice
- **Ritus** – mohyly úplně mizí, jen ploché žárové hroby
– hroby chudě vybaveny, jen urna s kremací

Milavečská kultura

- **Vznik** – vyrůstá ze základů česko-falcké kultury
- **Rozšíření** – západní a částečně jižní Čechy - Lužnice, Pootaví
– hranice s knovízskou oblastí není jasná
- **Název** – 1921: J. Eisner podle mohyly v Milavči u Domažlic (1883)
- **Pohřební ritus** – starší fáze: kremace ukládána na zem nebo do jamky nad hrobem mohyla (kamenné věnce)
– ml. fáze: zabrány neosídlené prostory (Rokycansko)
– pohřebiště: spíše menší hřbitovy, ploché žárové hroby
– na centrálním území jsou ploché hroby ojedinělé
– od středního st. se objevují ploché hroby bez násypů
- **Sídliště** – většinou nížinná, žádné nebylo systematicky zkoumáno (sběry)

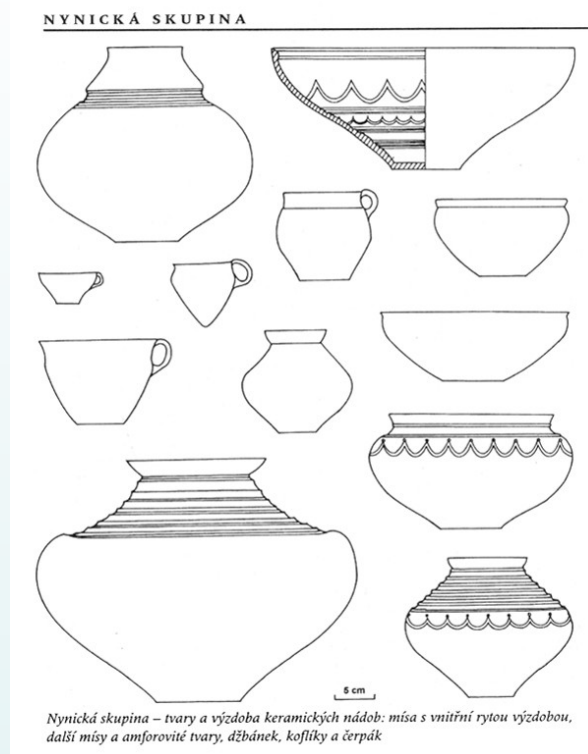

Milavečská kultura

1 Milavče, Chrastavice, 2 Horní Metelsko, 3 Plzeň-Nová Hospoda, 4 Újezd Sv. Kříže, 5 Dýšina, Ejpovice, 6 Štáhlavy, Žákava, 7 Hořovice

Nynická skupina

- Pokračování milavečské kultury
- Ovlivněna jihoněmeckými popelnicovými poli
- Enkláva v již. Č. (dolní Pootaví, Lužice)

- **Název** – podle žárového pohřebiště sz. Plzně: 1953 – výzkum Věra Šaldová
- **Pohřebiště** – ve st. fázi se vyskytují mohyly (BD-HB)
 - později místo mohyly nastupuje plochý hrob s žárovým pohřbem v popelnici či jamce nebo je kremace rozhozena po celém dnu jámy (Nynice, Radčice)
- **Sídliště** – rovinná, výšinná, početná

Středodunajský komplex popelnicových polí

- Šíří se ze středního Podunají a vyrůstá ze základů středodunajské mohylové kultury střední doby bronzové
- **Rozšíření** – jižní Morava, SZ Slovensko, Dol. Rakousko, záp. Maďarsko, Slovinsko, Chorvatsko
- **Hranice** – na severu sousedí s lužickými popelnicovými poli
Tišnovsko: jižní svahy Dražanské vrchoviny – Vyškovsko – Uherskohradištsko: Veselí n. Moravě
- **Periodizace** – 3 hlavní časové úseky:
 1. mohylovo-velatický horizont
 2. plně vykrystalizované kultury:
k. velická - jižní Morava
 3. závěrečná fáze: (HA2 – HB3)
k. podolská – jižní Morava

Velatická fáze

- **Rozšíření** – centrum: jižní Morava, JZ Slovensko, Dolní Rakousko
– koncentrace osídlení: Brněnsko, Pavlovské vrchy, Znojensko, Ivančicko, Moravskokrumlovsko, Vyškovsko
- **Pohřebiště** – 1: běžné žárové hroby s větším počtem nádob
2: izolované mohyly mimo pohřebiště (komorové hroby, bohaté)
- **Sídliště** – 1. Zemědělské sídliště: neopevněné u vodních toků, na terasách Lovčičky – 60. léta, cca 100 obj. domy kůlové konstrukce ve skupinách kolem centrální halové stavby
2. Výšinné opevněné osady: na ostrožné nad meandry toků Cezavy u Blučiny, Leskoun u Olbramovice, Kněždub u Šumárníku
- **Keramika** – ostrá profilace (amfory okraj, hrdlo, tělo)
– dvojkónické nádoby (okříny)
– misky, džbánky, koflíky, šálky

VELATICKÁ KULTURA

Velatická kultura

1 Oblekovice, 2 Olbramovice/Leskoun, 3 Ivančice, 4 Brno-Nový Lískovec, 5 Brno-Obřany, 6 Velatice, 7 Blučina, 8 Lovčičky, 9 Klentnice, 10 Lednice, 11 Kněždub/Šumárník, 12 Polešovice

VELATICKÁ KULTURA

Velatická kultura – tvary a výzdoba keramických nádob: nahoře misky a koflíčky, níže amfory a okřín, dole amforovitá zásobnice a etážovitá amfory

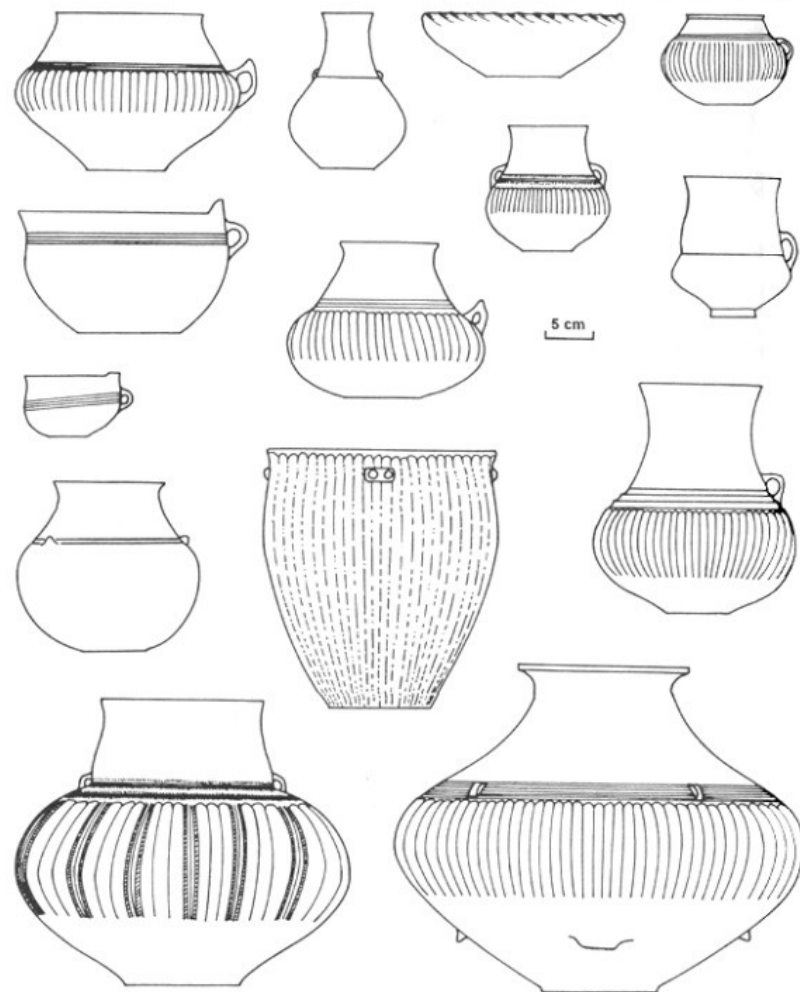
Podolská fáze

- V pozdní době bronzové navazuje na velatickou
- **Název** – podle hradiska v Podolí
- **Sídliště** – osady nebyly zkoumány, známy hlavně ze sběrů
 - půdorysy víceméně neznáme (Bulhary, Troubsko)
 - zhoršení klimatických podmínek vedlo k výstavbě bytelnějších domů s mírně zahloubenou podlahou
- **Hradiska** – větších rozměrů bez vnitřního členění
 - fortifikace: hlinito-kamenné náspy na vnější straně zpevněné palisádou nebo nasucho kladenou kamennou zdí, vnitřní konstrukci tvořily dřevěné rošty (Brno-Obřany, Líšeň, Klentnice)
- **Keramika** – na počátku esovitá profilace
 - na konci ostřejší tvary

Podolská kultura – 1 Oblekovice, 2 Plaveč, 3 Olbramovice, 4 Budkovice, 5 Brno-Obřany, 6 Podolí, 7 Klentnice

PODOLSKÁ KULTURA

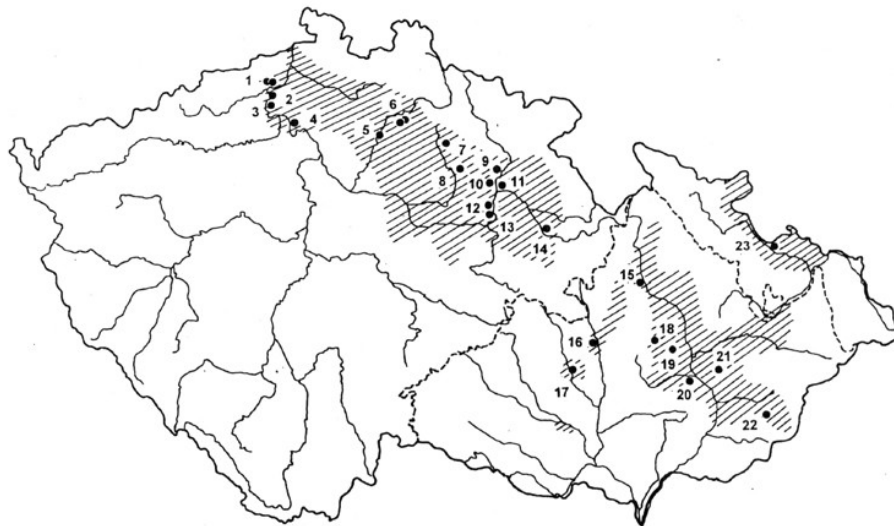

Podolská kultura – tvary a výzdoba keramických nádob: amfory a misky různých tvarů, amforevité zásobnice

Lužická kultura

- **Vznik** – několik nezávislých krystalizačních center: stř. a záp. Morava
 - není jednotná, polská větev je samostatnou kulturou
 - vyvíjí se ze středodunajské mohylové kultury
- **Rozšíření** – od Labe po Vislu a dále na východ
 - na sever dál do Pobaltí
 - jižní hranice v Pojizeří a Polabí v Čechách
 - **hranice:** tok Labe, Železné Hory (Bakov), Českomoravská vrchovina, severně od Brna na Tišnov (Brno už pod vlivem kultury středodunajských popelnicových polí), Dražanská vrchovina (Vyškov), Veselí nad Moravou, Nové Město nad Váhom, Nitra, Levice a dále na východ (Horní Ipel, Hornád, ad.)
 - enkláva: na Ústecku a Chebsku
(hranice od doby věteřovské kultury, asi i etnický význam)

- **Keramika** – vývoj od ostré profilace k postupnému změkčení
 - výzdoba nejprve „Buckelkeramik“ k souvislému žlábkování
 - tvary: dvojuchá amfora, tykvovitý okřín, látky, šálky, misky a teriny (char. pro staroluž. období, poté
- **Pohřebiště** – nejstarší fáze: mohylníky s mohylami konstrukce:
 - Kostelec u Holešova (30) nebo Pavlovice (20)
 - Zábřežsko: mohyly s ustrinou (žároviště)

Lužická kultura

1 Chabařovice, Neštěmice, 2 Střekov, 3 Libochovany, 4 Chodouny, 5 Čejetice, 6 Dneboh, Malá Bělá, Turnov, 7 Lháň, 8 Jeřice, 9 Holohlavy, 10 Lochenice, 11 Hradec Králové, Pouchov, Skalice, 12 Opatovice, 13 Kunětiny, 14 Běstovice, 15 Moravičany, 16 Skalice n. Svit., 17 Tišnov, 18 Domamyslice, Mostkovice, 19 Kostelec na Hané, 20 Hradisko u Kroměříže, 21 Kostelec u Holešova, 22 Vlachovice, 23 Kateřinky

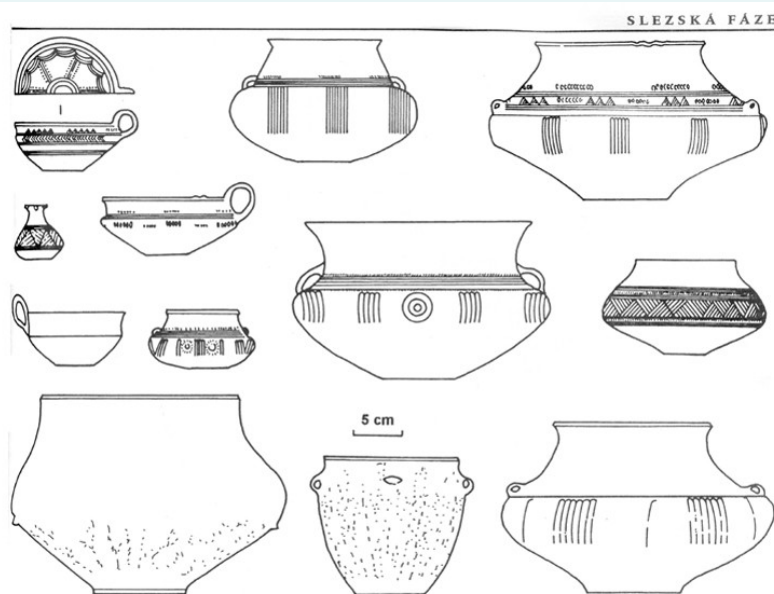
Slezská fáze

- **Název** – 1892: J. L. Píč na své první archeologické cestě po Čechách pro nálezy, analogické jako v Dolním Sasku
 - označení respektuje představy o migraci ze severu
 - Morava: kontinuita lužicko - slezského stupně
 - vých. Čechy: je mezi lužickou a slezsko - platěnickou je hiát
- **Pohřebiště** – Malá Haná a v sev. povodí Moravy: plochá žárová pohřebiště popelnicové pohřby (99%).
Tišnov, Vlachovice nebo Sehradice, Kietrz v Polsku (tisíce hrobů)
- **Sídliště** – Předmostí u Přerova: ohněm zničená zahloubená chata se zachovaným inventářem pod spadlým stropem (nádoby na kruhových podložkách)
 - Dědinka u Štemberka, Želechovice a Chrástany na Kroměřížsku
 - nálezy bíle líčené omítky: kúlové nadzemní domy
- **Hradiska** – Kotouč u Štramberka (6 až 7 depotů, koncentrace výroby a obchodu)
Holý Kopec u Buchlovic, Úvalno, Hostýn, Leskoun u Olbramovic,

Slezská a platěnická fáze/kultura

(osídlení na území těchto kultur od pozdní doby bronzové po pozdní dobu halštatskou včetně) – 1 Svijany, 2 Březina, 3 Čejetice, Písková Lhota, 4 Kal, 5 Ostroměř, 6 Měník, 7 Lžovice, 8 Skalice, 9 Předměřice n. L., 10 Opatovice n. L., 11 Kuněčice, 12 Platěnice, 13 Chrudim, Topol, 14 Práčov, 15 Kostelec n. Orl., Třebešov, 16 Moravičany, 17 Jívová, 18 Laškov, Slatinky, 19 Domamyslice, Mostkovice, 20 Určice, 21 Roštín, 22 Buchlovice/Holý kopec, 23 Vlachovice, 24 Chvalčov/Hostýn, 25 Štramberk/Kotouč, 26 Louky/Starý Těšín, 27 Kateřinky

Slezská fáze lužických popelnicových polí (slezská kultura) – tvary a výzdoba keramických nádob: koflíky s vnitřní rytou výzdobou, trobné chřestítko (lahvovitá nádoba s kuličkami uvnitř), široké dvojuché amfory a oblé okřínky

Doba železná

1. Starší: doba halštatská (8. – 5. stol. př. n. l.)

2. Mladší: doba laténská (5. – 0 n. l.)

HC 1 (a)	časný stupeň:	Ia	2. pol. 8. stol.
HC 1 (b)	starý stupeň:	Ib	1. pol. 7. stol.
HC 2	střední stupeň:	IIa	2. pol. 7. stol.
HD 1	mladý stupeň:	IIb	1. pol. 6. stol.
HD 2	pozdní stupeň:	IIIa	2. pol. 6. stol.
HD 3	konečný stupeň:	IIIb	1. pol. 5. stol.

- Střední a SZ Čechy – **Bylanská kultura**
- Jižní a část záp. Čech – **Halštatská mohylová kultura**
- Západní Čechy (Plzeňská kotlina) – **Nynická skupina** (pokračuje z HB)
- Sv Čechy, sev. Morava, Slezsko – **(Slezsko)platěnická kultura**
- Jižní Morava – **Horákovská kultura**

- Starší doba železná v prostoru severně od Alp
- **Rozšíření** – od Francie až po Karpatskou kotlinu
- **Název** – podle eponymní lokality Hallstatt v Hor. Rakousku
 - 1871: poprvé použil švédský archeolog Hans Hildebrand (1871)
 - 1903: Paul Reinecke ji rozdělil do stupňů A-D
dnes halštatem nazýváme jen stupně C-D (přesah do LT A)

- Hallstatt** – sídliště a pohřebiště (2000 H)
- solný důl: komunita obchodující se solí, těžba cca 500 let
 - zkoumané v letech NHM ve Vídni: 1846 – 1863
 - na pohřebišti žárové i kostrové hroby: množství luxusního zboží z jihu a jihovýchodu, železné předměty, jantar, slonovina a sklo
 - konec pohřbívání kolem r. 300 B.C
 - osídlení končí vyčerpáním dosažitelných ložisek

Základní znaky halštatu

- **Vyspělé hospodářství:**
 - přechod od výroby bronzu k železu bez výrazného předělu
 - nová surovinová základna odvrátila krizi vyčerpání ložisek
 - rozvinutá černá metalurgie: výroba železa, náročnější, ale levnější a dostupnější.
- **Výrazně stratifikovaná společnost:**
 - tzv. vojenské demokracie: napodobování životního stylu antické aristokracie
 - vládnoucí vrstva s bojovnickou družinou (elity), centrální hrady, velmožské hrobky, soupravy, bronzové nádoby
 - obchodníci a řemeslníci na chráněných hradištích
 - zemědělské venkovské obyvatelstvo
- **Rozvinutý polyteismus (mnohobožství):**
 - náboženství s výraznou úlohou božstev: připomíná řecké báje
 - ceremonialismus, sakrální areály na vyvýšeninách
 - býčí motivy: symbol plodnosti
 - kultovní vozíky: solární božstva, měsícovité idoly
- **Jednotný umělecký a výzdobný styl** – odvozen od řeckých vzorů geometrického období.
- **Obchod se Středomořím** – jantar, kožešiny, otroci, dřevo, zlato

- **Halštatský ohruh** – souvislý pás kultur od střední Francie severně Alp po Karpatskou kotlinu a sz. Balkán, kde navazuje na silně pořečtěný svět illyrských a thráckých kmenů

Hranice – zhruba mezi Dolním a Horním Rakouskem a mezi Čechami a Moravou

- a) **Západní** – území dřívějších hornodunajských (jihoněmeckých) popelnicových polí od Francie po Horní Rakousko
– pozdější oblast keltské pravlasti

Bylanská kultura

Halštatská mohylová kultura

- b) **Východní** – od Moravy směrem na jihovýchod

- typické velmožské hroby bez vozů, žeh, kvalitní pohřební keramika (vysoké vázovité tvary, geometrická výzdoba, malování, tuhování) a kultovní předměty

Horákovská kultura

Platěnická kultura

Kulturní okruhy

- Čechy:

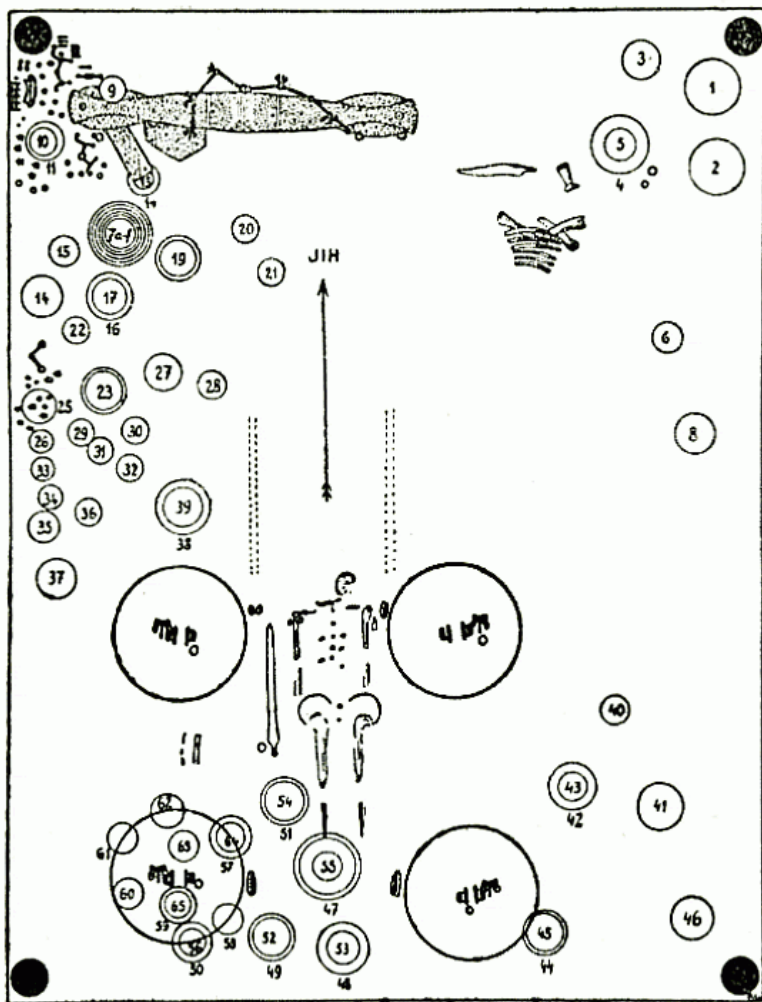
1. západní a jižní - **Halštatská mohylová kultura**
2. střední a severozáp. – **Bylanská kultura**
3. východní – **Slezkoplatěnická kultura**

- Morava:

1. střední a severní – **Platěnická kultura**
2. jižní Morava – **Horákovská kultura**

Bylanská kultura

- **Vznik** – ze základů štítarského stupně (plynulý přechod)
- **Název** – podle pohřebiště Bylany u Českého brodu, 1895-6 prokopány J. L. Píčem
- **Rozšíření** – 3 oblasti: a) východočeská - Kolínsko, Poděbradsko, Kutnohorsko, b) středočeská - Pražsko, Mělnicko, Slánsko, Berounsko c) severozápadočeská - Lovosicko, Litoměřicko, Lounsko
- **Sídliště** – běžné zemědělské nehrazené osady i hradiště: je jich méně
- **Pohřební rítus** – a) kostrový: v knížecích mohylách b) žárový: popelnicové nebo jámové
- **Knížecí hroby:** 1. **Komorové:** a) velké komorové pod mohylou: knížecí s vozem b) bez vozu: stejně vybavené, s koňským postrojem c) komorové hroby bez vozu i postroje:
Interpretace: Protokelti nebo domácí elita
2. **Jámové** – chudé, jen s ozdobami a keramikou
3. **Žárové jámové a popelnicové** – hroby bez mohyl

Plaňany

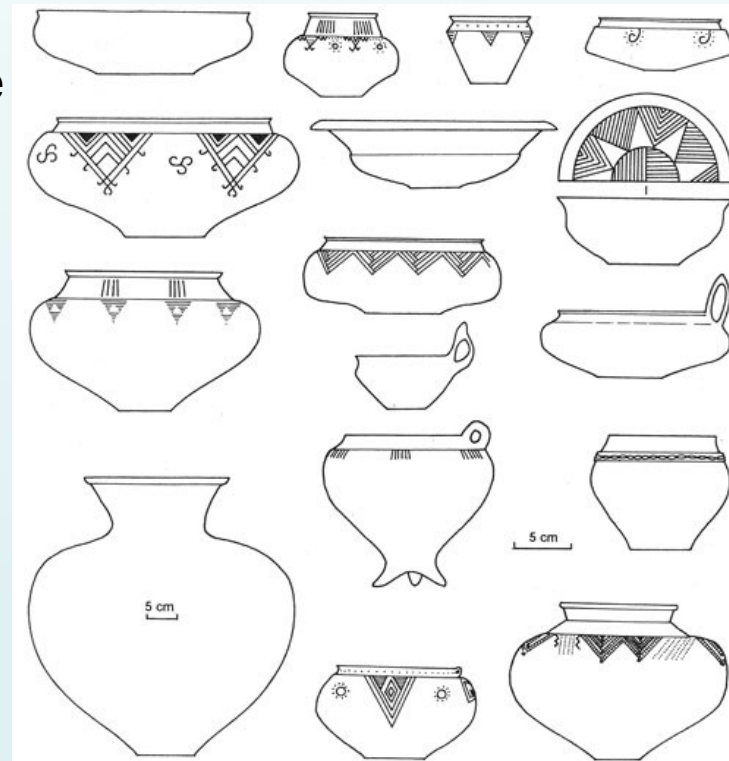

- **Keramika** – pro funerální účely ve velkých sériích
 - špatně vypálená s dobře upraveným povrchem
 - cihlově červený až žlutý povrch
 - výzdoba: rytá, malovaná, plastická

- **Tvary** – zásobnice (velké až 1m vysoké nádoby)
amfory, misky, soudkovité a vejčité hrnce

- **Kovový inventář: 3 skupiny :**

1. **Šperky:** nárkčníky, náramky, spony
2. **Ozdoby koňského řemení a kování vozů**
3. **Zbraně a nástroje:** meče železné i bronzové

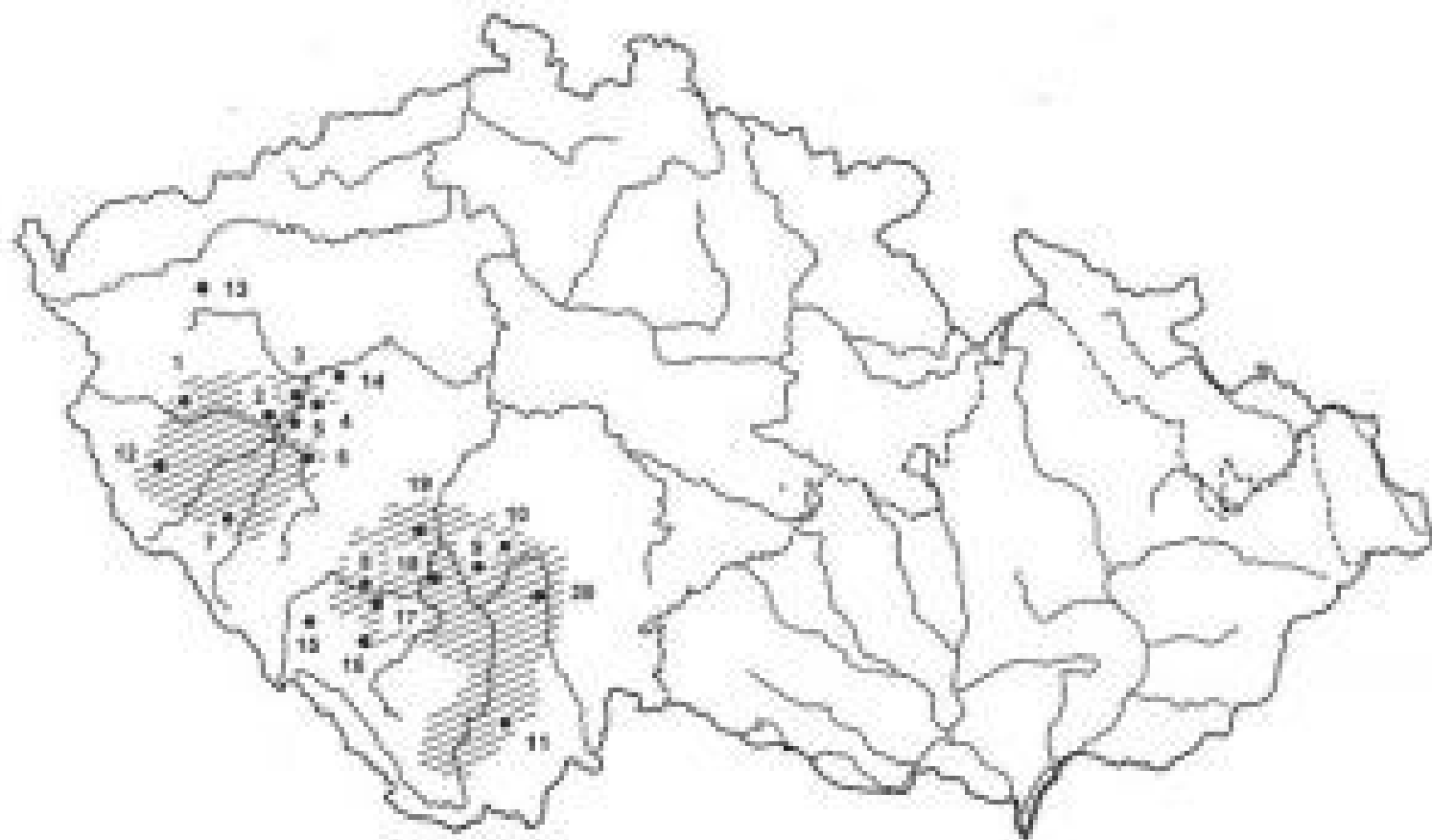

Bylanská kultura – tvary a výzdoba keramických nádob: misky amforovitě a talířovitě (i s vnitřní výzdobou), amfory a situlky, koflíky, nádoba na nožkách, užitkový vejčitý tvar s plastickou páskou, amforovitě nádoby a zásobnice

Halštatská mohylová kultura

(8. – 1. pol. 6. stol.)

- Pokračování milavečské a nynické fáze ve starší době železné
- **Rozšíření:** – skupina západočeská: záp. a již. Čechy, Horní Falc
– skupina jihočeská: povodí Vltavy
- **Výzkumy** – F. X. Franc, 19. stol.
- **Pohřebiště** – **Sedlec Hůrka:** 44 mohyl (stř. d. br.) + knížecí pohřeb na
Manětín Hrádek: 188 žár. hrobů, maskovitá spona
- **Hroby** – znovu se objevuje budování mohyl, které se stávají dominantními (mohyly: čtyřúhelná dřevěná komorová konstrukce s dřevěnou hrobkou
kremace se ukládala do nádoby nebo na hromádku
- **Sídliště** – nálezů je poměrně málo, nová sídelní forma: dvorec (kolem 1ha)
- **Hradiště** – Vladař , Bukocec, Čřešťovice

Území mohylové kultury v mladší a pozdní době halštatské

Halštatská mohylová kultura: 1 Křice, 2 Pízeň-Roudná, 3 Nymice, 4 Újezd u Sv. Kříže, 5 Dýšina, Kyšice, Pízeň-Červený Hrádek, 6 Sedlec, Štáhlavy, Žákova, 7 Tajanov, 8 Katevce/Krožná hora, 9 Neměnice, 10 Řepč, Sepekov, 11 Plav

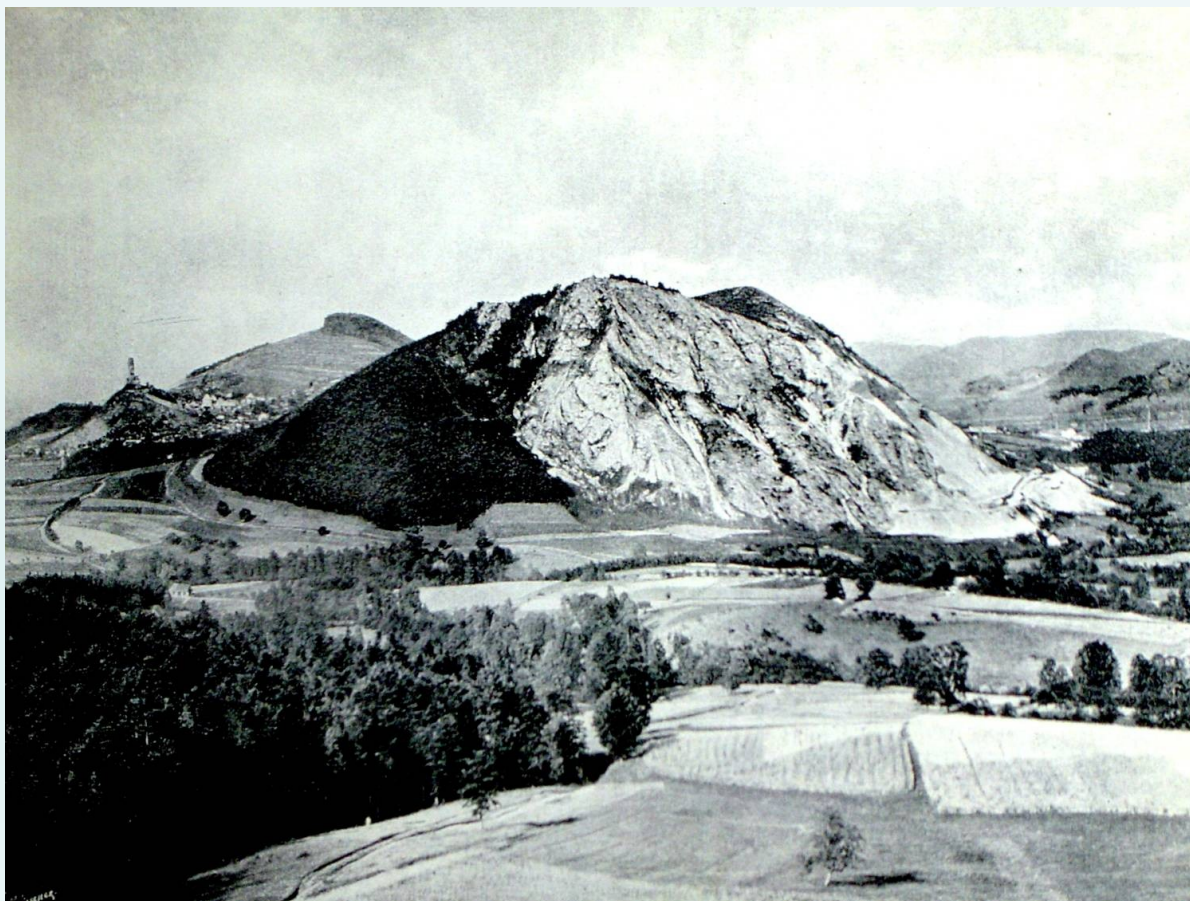
Pozdně halštatské až časně laténské období: 12 Mířkov, Svržna, Štáhlavy-Hostětice, 13 Sovolusky, 14 Chlum, Kladruhy, 15 Albrechtice/Sedlo, 16 Zálezly/Věnez, 17 Liběnice, Néměnice, 18 Hradiště u Pírku, 19 Boudy, 20 Rybova Lhota, Skalice, Soběslav/Sudkov

Platěnická kultura

8. – 6. stol.

- **Název** – J. Filip podle pohřebiště v Platěnicích u Pardubic
vých. Č: označení slezskoplatěnická (hranice nezřetelná)
- **Rozšíření** – sv. Č: Hradecko, Pardubicko, Chrudimsko
– sev. M. a Slezsko: osídlení stejné jako ve slezské fázi
- **Vznik** – sv. Č.: považována za samostatnou kulturu
– sev. Morava: vyvíjí se platěnická kultura
- **Pohřebiště** – Vých. Č: kolem 150ti, rozsáhlá se stovkami hrobů
Platěnice: cca 300H, Skalice: 300, Třebešov: 200, Polsko - tisíce
– **ritus**: výhradě žárový, kremace převážně v popelnici i jamce
keramické milodary: 10 až 50 nádob
– **označení**: sloupkem (kůlové jamky), zřídka malou mohylkou
- **Sídliště**: 1. **agrární neopevněná**: 5 až 10 ha, stovky objektů: Palonín, Skalice n. Svitavou
sídelní objekty: nadzemní i zahloubené zemnice
hospodářské jámy – obilnice
2. **hradiska**: Kotouč u Štramberka

- **Kotouč u Štramberka**
 - přes 10 ha, zničen lomem vápence (od r. 1880)
 - 1950: výzkum L. Jisl a Fr. Prošek z AÚ Praha
 - 1951: řez valem – fortifikace na kulturní vrstvě
konstrukce: hlína+kameny bez čelní stěny
 - 1959: výzkum V. Šikulová + J. Pavelčík
 - po zániku byl Kotouč osídlen púchovskou kulturou

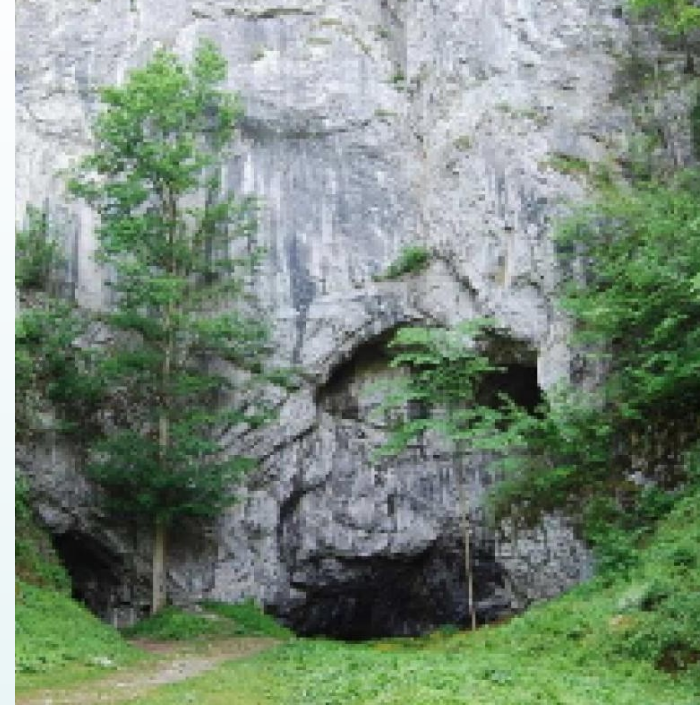

Horákovská kultura

- **Název** – 1941: J. Böhm navrhl označení horákovská skupina podle bohaté velmožské mohyly (též název bučovická skupina)
- **Vývoj** – vyrůstá plynule z podolského podloží, s nímž se geograficky kryje
- **Rozšíření** –
 - a) západní skupina: Oslavansko
 - b) střední: Brněnsko
 - c) jihozápadní: Znojensko
 - d) východní: Ždánický les
- **Sídliště** –
 - a) agrární – nížinná (Brno-Maloměřice, Řečkovice, Drysice,
 - b) výšinná – opevněná (Brno-Líšeň, Obřany)
 - c) jeskynní – (Babice-Výpustek, Mikulov-Turolod od HB)
 - v pozdním halštatu vznikají menší hradiska o rozloze cca 0,5-1 ha (Diváky, Vedrovice, Jevišovice)

Býčí skála

- Jeskyně v Moravském krasu z pozdní doby halštatské
- **1872:** při těžbě písku nález bronz. figurky býčka
- **1867-68, 1870-71:** paleolitické výzkumy J. Wankela
- **1936-38:** výzkumy K. Absolona
- **J. Wankel** – nález interpretoval jako pohřeb bohatého náčelníka s vozem, který byl spálen ve srubu, obřad provázely krvavé oběti, pak zavalen vápencovými balvany (poháry z lidské lebky, usekané paže)
- **Další teorie** – karavana kupců, kteří se do jeskyně uchýlili před nájezdem Skýtů a byli jimi pobiti (? jeskyně většinu roku nepřístupná); kultovní poklad
 - nálezy skýtských šipek, čakanu aj. (není doklad nájezdu)
- **Dnes** – kmenové kultovní místo (svatyně, jeskynní pohřebiště): 2. pol. 6. stol.
 - pohřební jeskyně s dlouhodobějším ukládáním zemřelých

Pozdní Halštat

- **Konec doby bronzové** – do střední Evropy pronikají v několika vlnách nomádské kmeny, jejichž etnicita je nejasná
 - podle zpráv antických autorů jsou to:
- **8. stol. Kimeriové** – konglomerát různých nomádských skupin, které započaly období kočovnických nájezdů
 - až po Brno doloženy hroby skupiny Mezöcsát (Maďarsko)
 - v Č a na M: depoty s kimerijskými bronzami (hrob z Hostomic u Bíliny - HB 3)
- **konec 6. - 5. stol.** – **Skythové**: v několika vlnách z černomořských stepí pronikli do Podunají a Karpatské kotliny
- **5. stol.** – Skýthy vystřídali **Keltové**, o nichž se antičtí autoři zmiňují již v 6. stol.
 - Morava nebyla první vlnou Keltské okupace zasažena
 - Čechy z větší části příslušely k oblasti, jenž tvořila okrajovou část původní keltské pravlasti

Pozdní Halštat

- **1. pol. 6. stol.** – období rozkvětu, pak úpadek
 - nájezdy Kimériů, sarmatů a Skýtů do Karpatské kotliny a Podunají
 - Slovensko: pohřebiště typu Chotín s kostrovými pohřby jezdců a skýtskými zbraněmi
- **pol. 6. stol.** – na jižní Moravě zásah vekerzugské kultury z přilehlého jihozápadního Slovenska, což přineslo:
 - a) výrazné zchudnutí hmotné kultury (chudě vybavené hroby)
 - b) přerušení pohřbívání na dosavadních pohřebištích
 - c) síť menších útočištných hradisek
- **6/5. stol.** – zničení řady hradisek, která jsou obnovena, ale menší (okolo 1 ha)
 - opevňovány jsou jen vrcholky kopců

Mladší doba železná

doba laténská (450 – 0 n. l.)

- **Název** – Řekové: Keltoi
– Římané: hovořili o Galech
- **Původní sídla** – na jihu Alp, východní Francie až bavorsko-rakouské pomezí
– k původní „pravlasti“ náležela i záp. část Čech
- **Příčiny expanze** – od 5/4. stol.: nejspíše kořistnické výpravy
– později přelidnění
- **La Tène** – název keltské kultury podle lokality na břehu Neuchâtelského jezera
– 1853/4: po kruté zimě došlo k poklesu hladiny
nálezů z období kolem r. 100
– Ferdinand Keller: poukázal na odlišnost od nálezů z Hallštatu
– 1872: Hans Hildebrandt: švédský archeolog, který vyčlenil dobu laténskou jako dobu předřímskou

Expanze

- **Herodotos z Halikarnassu** – řecký historik z 5. stol.
 - prameny Dunaje (Istros) jsou v zemi Keltů u města Pyrene (Hor. Dunaj)
 - Kelty označil jako Keltoi
- **Titus Livius** – římský historik († 17 př.n.l.)
 - výboje zapříčinil biturgijský král Ambigatus (již. F.), který vyslal syny hledat nová sídla (přelidnění)
Segovesus: usadil se v oblasti Hercynského lesa (Pannonie ?)
Belovesus: Itálie
- **Gaius Julius Caesar** (100 - 44 př.n.l.)
 - Commentarii de bello Galico
 - 52/1: sepsal na válečném tažení
 - v 7 knihách vylíčil 7 let války v Galii

- **pol. 5. stol.** – doznívá geometrický halštatský styl, který vystřídal
časnělaténský výzdobný styl: původ v oblasti sev. a
stř. části Apeninského
poloostrova (Etrurie)
- **Starolaténský styl** – luxusní předměty: do Čech se z Itálie dostávaly
dálkovým obchodem: příslušníci „knížecí“ vrstvy
(pohřby pod mohylami)
- **Tzv. keltská pravlast** – vých. Francie, Švýcarsko, j. a jz. Německo, Čechy
 - převrstvili předchozí praeltské osídlení Čech, k
němuž se počítá bylanská i halštatská mohylová
kultura i **tzv. časně laténské osídlení**

(prokázáno na Slovensku – u Bratislavské brány, na
Moravě i v Dolním Rakousku (HD3/LA))

Expanze

- **Pyrenejský poloostrov** – 3. až 2. stol.: v několika vlnách
 - splynuli s domácím obyv. (keltoiberská kultura)
- **Francie** – 3. stol.: ovládli jižní Francii
- **Itálie** – přes alpské průsmyky; 387/6: napadli Řím
- **Britské ostrovy** – 1. stol.: G. J. Caesar: dvě výpravy
- **stř. Evropa**: střední Podunají, Polabí, Slezsko, Malopolsko
- **záp. Ukrajina a Rumunsko**: smíšené keltodácké populace
- **Ilýrie** – záp. Část Balkánu: Polybios: na konci 3. stol.
- **Řecko** – 279: vyplnili delfskou věštírnu (Tektoságové)
- **Malá Asie** – pol. 2. stol: založili Galatské království (25 n.l. dobyto Říman)

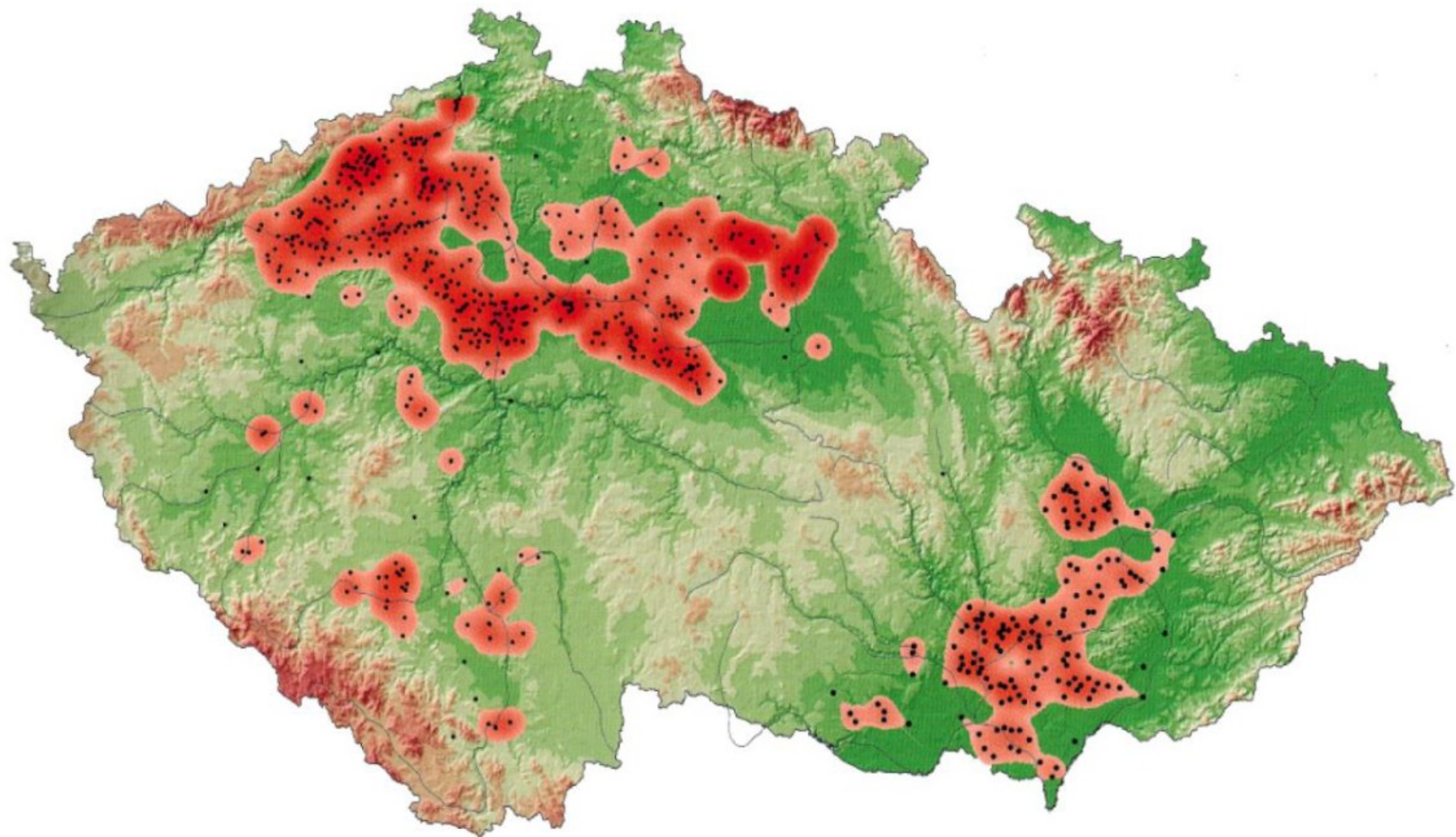
- **60 až 58 př. n. l.** – první střety mezi Kelty a Římany došlo za Caesara
 - pod vedením Ariovista zaútočili na východní Galii (mezi nimi i Bójové)
- **52 př. n. l.** – Caesar porazil povstání Gallů vedené Vercingetorixem
 - dobyl Alesii ve střední Galii Keltové se přesunuli ke střednímu Dunaji a do Illýrie (pozdější Pannonie)
- **60 až 40 př. n. l.** – poražení dáckým králem Burevistou (vyplenil jejich sídla)
 - zničené území: „bójská poušť“ lokalizována na jz. Slovensko

- **stř. Evropa** – pronikání během první vlny expanze po r. 400 př. n. l.
Č: Bójové,
M: Volkové - Tektoságové
- **Čechy – 1896:** pohřebiště v Jenišově Újezdě o pár let později publikoval
Rudolf von Weinzierl: zařadil do časně doby laténské
podal přehled starších nálezů
- **Podmokly na Rokycansku:** v bronzovém kotli cca 5 tis. Ag mincí (30 kg),
(rozchváceny, později Fürstenberky roztaveny)
- **1877: Hradiště u Stradonic:** na hradišti nalezeno nejprve 200 a pak 500 mincí
- **1893: Nechanice na Královéhradecku** – další poklad zlatých mincí
- **1882: Lahošť u Duchcova:** při čištění Obřího pramene v bronzovém kotli
v hloubce okolo 6 m asi 2 tis. předmětů
- **Morava** – Kelty obsazena v průběhu 5. století
 - expanze z Podunají na již. a jv. Část: po Brněnsko, Vyškovsko
 - zemědělské osady; hradisko Černov u Ježkovic

Periodizace

- LTA: 480/460 – 390/380 časný latén
- LTB1: 390/380 – 330/320 starší latén
- LTB2: 330/320 – 260/250 - „ -
- LTC1: 260/250 – 190/175 střední latén
- LTC2: 190/175 – 130/120 mladý latén
- LTD1: 130/120 – 50/25 pozdní latén
- LTD2: 50/25 – 0 doba římská

Čechy

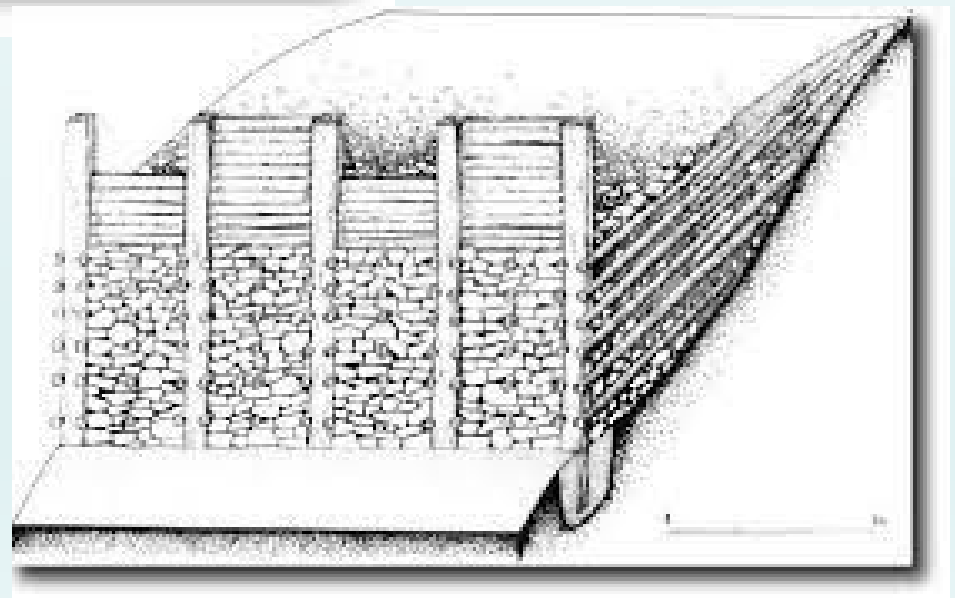
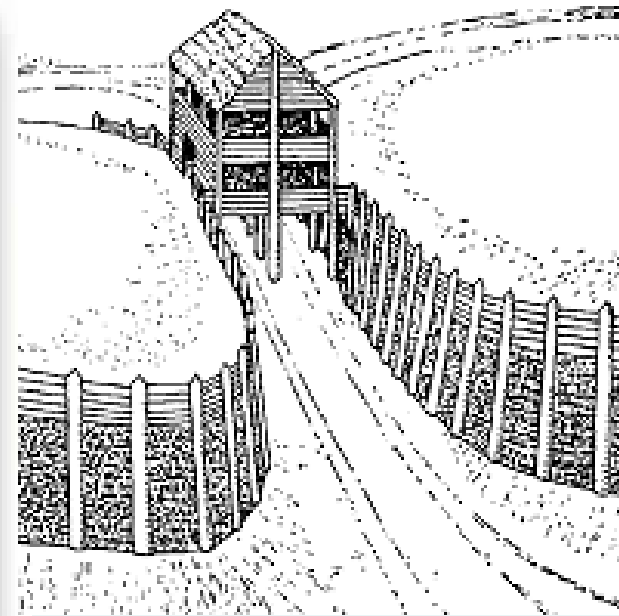
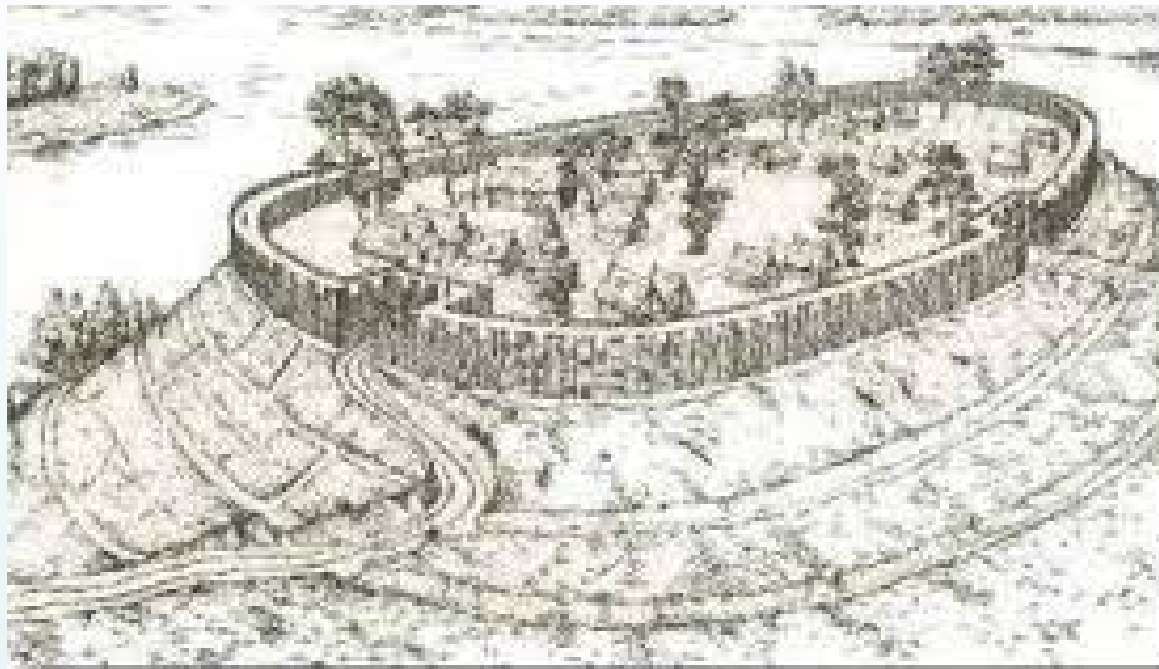
- Keltové nejdříve osídlili nížiny severní poloviny Čech
- Sídliště zakládali na místech s předchozím pravěkým osídlením:
 1. **6. – 5. stol.: progresivní etapa** – osídlena většina území Čech
 2. **4. – 3. stol.: regresivní etapa** – osídlena pětina území Č: povodí Labe Ohře, dolní Vltava a částečně již. Čechy
 - odchod obyvatelstva ze záp. Č
 - malá zemědělská sídliště (klima)
 3. **konec 3. – 2. stol.: kolonizační etapa** – osídlena necelá polovina Č
 - osídlování jižních + stř. Č (Kladensko, Rakov., Chrudimsko, Podkrušnohoří)
 - ojedinělé hroby (ne pohřebiště)
 4. **2./1. stol – ¾ 1. stol.: kolapsová etapa** – těžiště osídlení do již. poloviny Č.
 - osídlena 1/3 území Čech
 - po polovině 1. stol. zánik osídlení

Morava

- **5. stol.** – konec halštatského horákovského osídlení
- **1. vlna osídlení** – doložena na základě archeologických pramenů od počátku 5. stol.
 - osídlena jižní a jihovýchodní část Moravy (po Brněnsko, Vyškovsko a severní úpatí Litenčických vrchů, méně jihozápadní Morava
 - na severní Moravě a ve Slezsku doznívá vývoj platěnické kultury
- **2. vlna osídlení** – 1. polovina 4. stol.: Bóje ve 3. stol. vystřídali Volkové-Tektoságové, kteří měli přijít z Karpatské kotliny

Sídliště

- Výrazně funkčně diferencována, podle antických pramenů se rozlišují:
 1. **Vici** – zemědělské vesnice s doklady specializované řemeslné výroby: železářství (Bořitov), hrnčířství (Strachotín), kamenářství (Lovosice – Opárno), výroba švartnových náramků (Mšecké Žehrovice, Královice), Mistřín – opidiální prvky (mincovnictví)
 2. **Castella** – menší fortifikované výšinné polohy strategického významu, zkoumaná zatím zvláště v D. Rakousku a v Čechách
 3. **Aedificia privata** – výhradně zemědělsky zaměřené ohrazené dvorce bez dokladů specializované řemeslné výroby, zkoumány byly časně laténské z Čech (Droužkovice, Krašovice)
 4. **Oppida** – vznikají ve 3. – 2. stol. (LC2 - LD1)
 - fortifikace s kamennou lící a trámovým skeltetem
 - klešťovité, ulicové nebo chodbovité brány
 - strategické členění s několika předhradími
 - usedlosti, řemeslná výroba, obchod

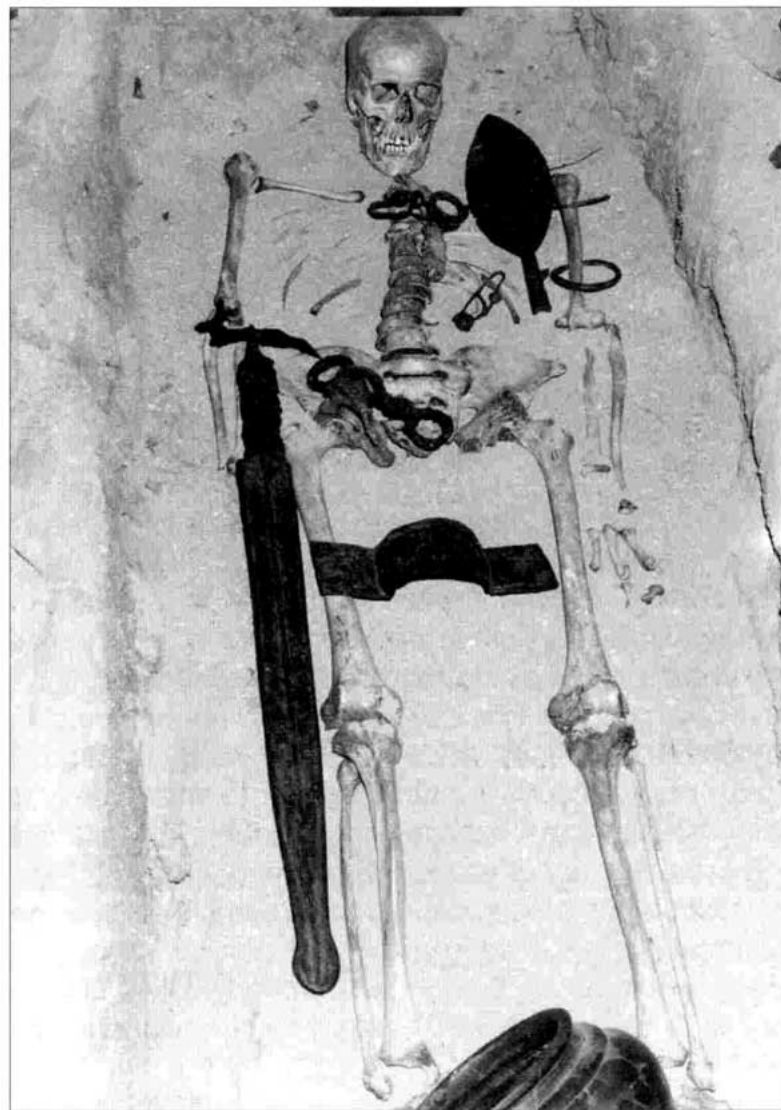
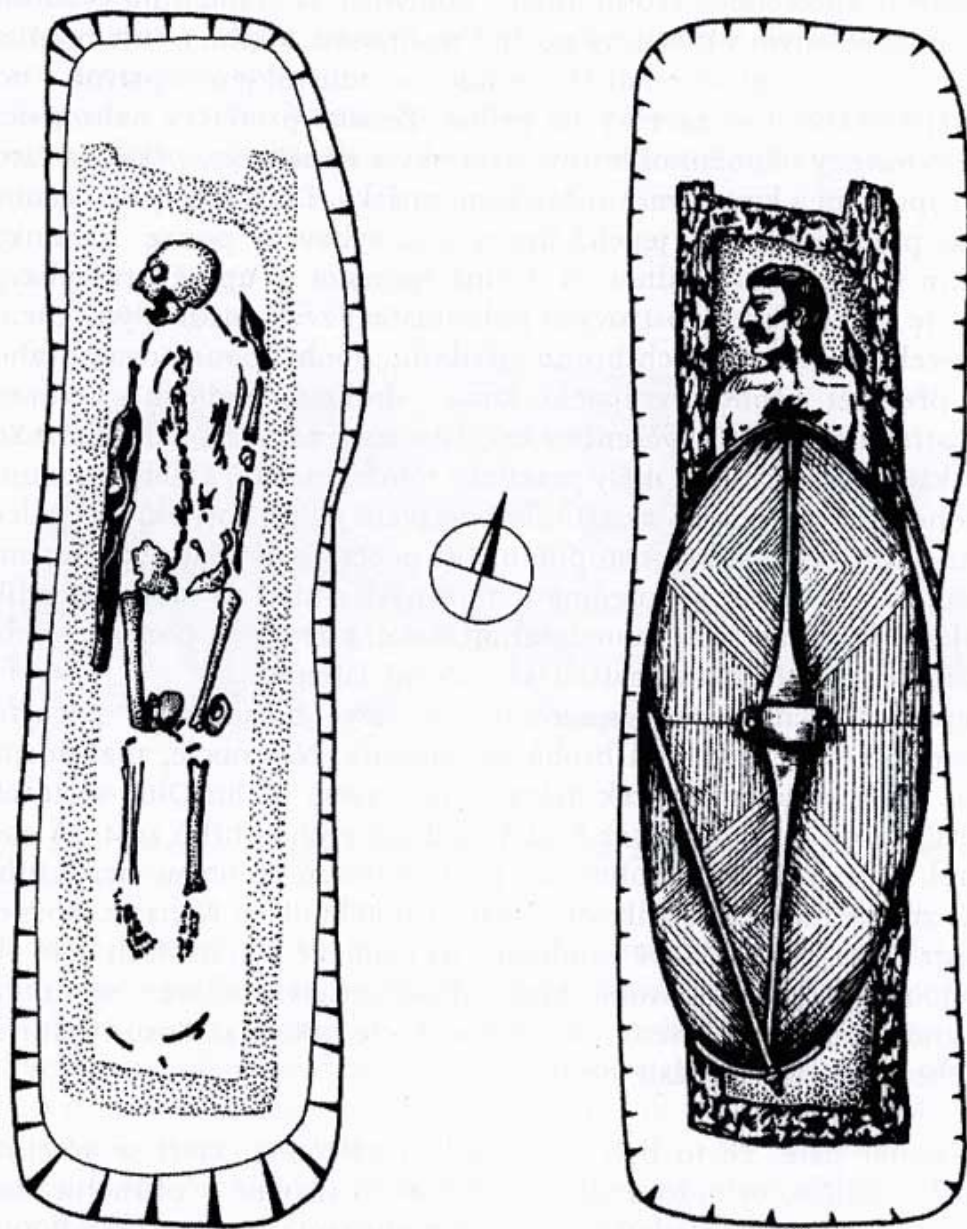
Oppida

- **Význam** – vojenský, hospodářský a obchodní: násilně zanikly pouze Stradonice
- **Importy** – ze Středomoří: picí servisy, lékařské nástroje, zlomky drobných plastik
– od Baltu: jantar, depoty Ag i Au mincí
- **Č: Stradonice, Závist u Zbraslavi, Hrazany, Třísov, České Lhotice, Nedvězice**
M: Staré Hradisko u Prostějova, Hostýn (snad Kotouč u Štramberka?)
- **Sídelní objekty** – nejběžnější **typ domu** je malá obdélná zemnice s kůly uprostřed kratších stěn (1/4 s ohništěm)
- **Zánik** – Čechy: Keltové opustili před příchodem Germánů (po zhroucení oppid)
– Morava: **púchovská kultura**: nekeltského původu s laténskými vlivy
- Vymizení Keltů z Moravy je dáváno do souvislosti s historickou porážkou Bójů dáckým králem Burebistou kol. 50 př. n. l.

Pohřební rítus

- **Vývoj** – starší období: výhradně kostrový (asi do LB1/2) a birituální
 - střední a mladší období: převaha žehu (LC1)
- **Starší období:** ploché hroby: skelet na zádech
 - výrazně odlišena mužská a ženská výbava: zbraně, šperky
- **Mladší období** – ve stř. Evropě nejsou laténské hroby zjištěny
 - předpokládá se archeologicky nezachytitelný rítus
 - vystavení těla přirozeným procesům: v korunách stromů, nebo na vyhrazených místech s následnou destrukcí pevných pozůstatků (drcením?)
- **Hroby s příkopy** – mužské pohřby bez hlavy a občas i hromadné pohřby
- **Největší kostrová pohřebiště** – Č: Jenišův Újezd
 - M: Holubice, Maloměřice (výhradně žárové)

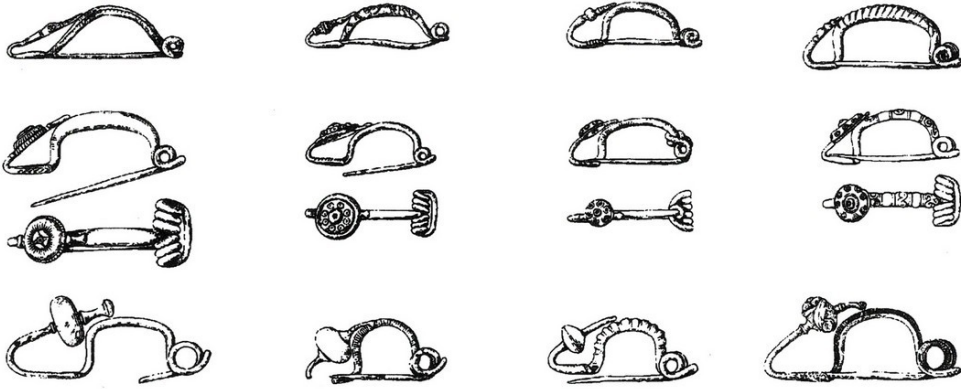
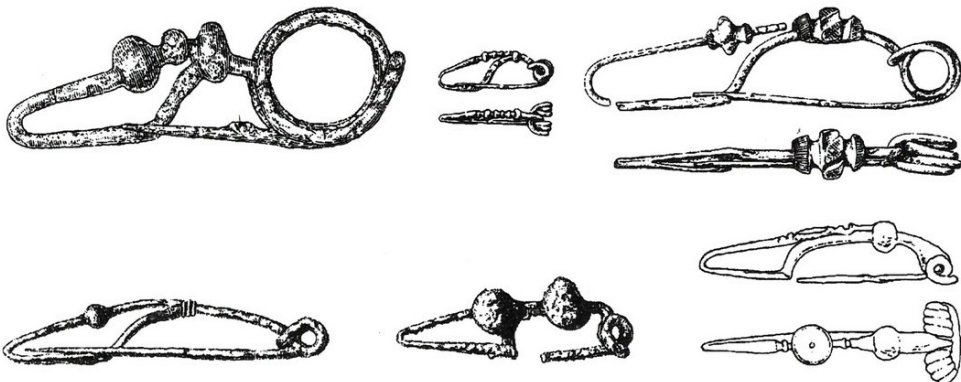
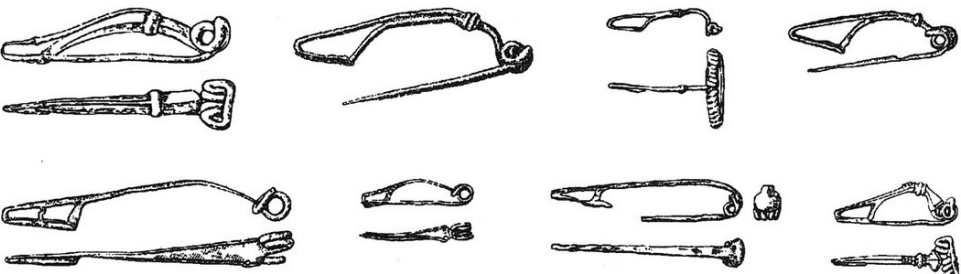

Obr. 258. Púdorys hrobu keltského bojovníka umístěného v dřevěné rakvi a přiklopeného štítem a jeho kresebná rekonstrukce (podle Waldhausera 2001)

Hmotná kultura

- Chronologicky využívá především kovový (bronzový) šperk z pohřebních výbav, lépe je propracována i keramika, některé militarie a mince, z mladších stupňů není hmotná kultura detailně zpracována
- **Spony** – LA: maskovité (jen v Č), ptačí, drátěné certoské a marzabottské
LB1: duchcovské s uzlíkem na patce a münsingenské s terčíkem
LB2: varianty s dlouhým vinutím a spony s velkou kuličkou na patce
LC1: spony spojené členěné konstrukce
LD: nauheimské, lžičkovité, typ Almgren 65
- **Náramky** – LB2: švartnové a dvojnáramky
LC1: spirálové, skleněné
- **Opasky** – LB1: z organické hmoty (kůže) spojované bronz. kroužky
LB2: masivní, kroucené (mužské), řetízkové (ženské)
LC1: ploché vybíjené (mužské), destičkové spojené řetízky (ženské)
- **Štíty** – LB1: celodřevěné
LB2: se středovou puklicí
- **Keramika** – na kruhu točená s příměsí tuhy, vázovité nádoby, v ml. období malovaná
- **Meče** – LB: s antropomorfní rukojetí
- **Mince** – zlaté pro dálkový obchod (typ Athéna Alkis: 1. pol. 2. stol., Niké: 2. pol. 3. stol.
– Němčice na Hané: obchodní centrum zřejmého nadregionálního významu

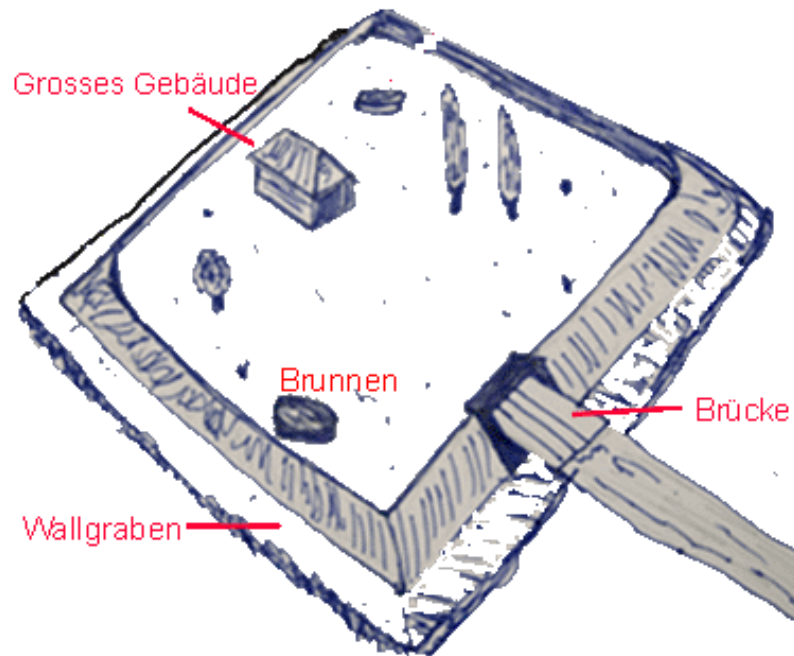
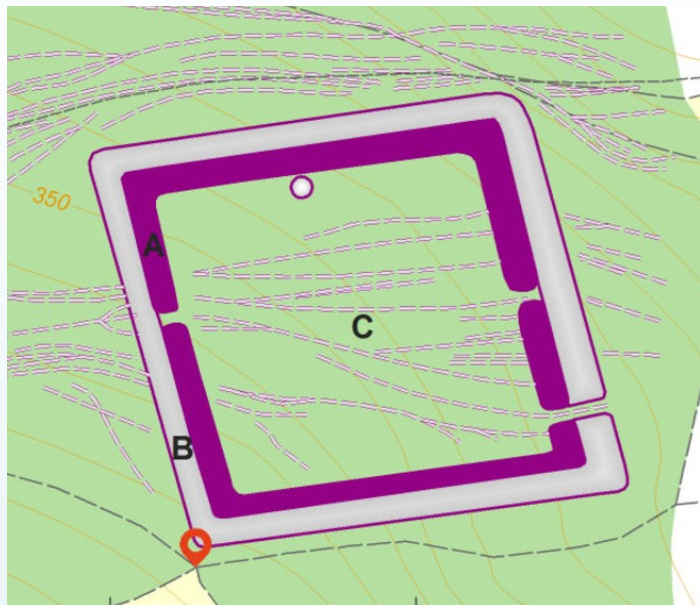
A		Nejstarší období keltského osídlení 450–380 př. n. l. certoská spona spona s ptačí hlavičkou
B1 B2		Starší doba laténská 380–230 př. n. l. duchcovská spona münsingenská spona spona s velkou kulíčkou na patce
B2/C1 C1		Střední doba laténská 320–150 př. n. l. různé typy spon spojené konstrukce
C2 D1		Pozdní doba laténská 150–40 př. n. l. různé typy spon většinou s rámcovým zachycovačem

Doklady kultu

- **Kultovní areály** – projevy kultu v rámci výtvarného umění a hmotné kultury, votivní depoty a některé zvláštnosti pohřebního ritu
- **Stř. Evropa** – nejsou zjištěny klasické kamenné svatyně jako v záp. E.
- **Tzv. viereckeschanzen** – čtyřúhelné, nejčastěji lichoběžníkovité areály vymezené hrotitým příkopem a sypaným valem, např. Markvartice, Mšecké Žehrovice, Luděrov atd.
- **Výtvarné umění** – oblíbené především janusovské plastiky a hlavy (výrazná orientace na kult lebek je doložena historickými i výtvarnými prameny, také mužskými hroby bez hlav
 - opuková hlava s výraznou stylizací z Mšeckých Žehrovic, janusovská nedokončená hlava z Českých Lhotic
- Je známa také řada amuletů a závěsků, které souvisí s lidskou pověřčivostí.

Ludéřov u Drahanovic

Půchovská kultura

- **Vznik** – v posledních stoletích před zlomem letopočtu z halštatských kultur středního Slovenska, které pronikly na severní a východní Moravu
- **Nositelé** – nebyli Keltové, ale byli silně ovlivněni laténskou kulturou
- **Rozšíření** – sev., stř. a vých. Slovensko, Malopolsko, sv. Morava po Vlárský průsmyk
- **Opevněná sídliště** – Požaha u Nového Jičína (C2-D2): zánik požárem, depoty Loučka, Starý Jičín, Jasenice, Všemina, Prododov Půchov-Hradisko, Divinka, Vyšný Kubín, Liptovská Mara
- **Keramika** – a) hrubá v ruce robená, někdy s příměsí grafitu či hrubšího ostřiva
b) jemná, vytáčená na kruhu
 - 2 složky: a) půchovská – soudkovité nádoby a hrnce s odsazeným plochým okr. mísy, zásobnice, hrnky s uchem, svisle rýhované situly
 - b) keltská – 10 %
- **Osídlení** – ještě ve stupni LTD2, kdy na Moravě již Kelti nejsou

